

Marijana Korunek, Blanda Matica, Željko Trstenjak

Obnova palače Varaždinske županije s osvrtom na povijesni razvoj županije kao institucije

Marijana Korunek, Željko Trstenjak
Ministarstvo kulture
Uprava za zaštitu kulturne baštine
Konzervatorski odjel u Varaždinu
RH – 42000 Varaždin, Gundulićeva 2
Blanda Matica
Ministarstvo kulture
Uprava za zaštitu kulturne baštine
RH – 10000 Zagreb, Runjaninova 2

UDK: 725.13.025.4(497.5Varaždin)
Pregledni rad/Subject Review
Primljen/Received: 25. 5. 2007.

Ključne riječi: Varaždin, Varaždinska županija, Jacobus Erber, palača, barok

Keywords: Varaždin, Varaždin County, Jacobus Erber, palace, Baroque

Palača Varaždinske županije nalazi se u središtu današnjega grada Varaždina, a nastaje tijekom druge polovine 18. stoljeća, kao reprezentativno zdanje kasnog baroka. U prvom dijelu ovog rada daje se osnovni uvid u povijesni razvoj Varaždinske županije kao institucije od 12. stoljeća do danas. Dalje se donose podaci o nastanku same barokne palače Varaždinske županije, koja je tada kao i danas jedno od najvrjednijih ostvarenja ovog razdoblja na području grada Varaždina. Posljednji se dio odnosi na njezinu cjelovitu obnovu, a u prilogu je dana i kronologija zahvata na toj palači od njezina nastanka do danas.

I. DIO

POVIJEST VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

Povijest Varaždinske županije započinje još u 12. stoljeću, ali teritorijalno u mnogo skromnijem obliku. Tada ona obuhvaća grad Varaždin s bližom okolicom, a na čelu županije, odnosno župe stajao je župan varaždinski s titulom *comes de Garestin*. Iako prvi pisani spomen datira u drugu polovinu 12. stoljeća, ovu tradiciju trebamo tražiti i dublje u povijesti. Župe su u doba hrvatske dinastije bile uređene tako da je više rodova i bratstava činilo jednu plemensku zajednicu – župu, koja je bila politički, vojni i sudbeni okvir vlasti, te okvir crkvene zajednice. Na čelu joj je bio župan, izabran na župnom zboru, a o svim poslovima župe odlučivalo se na župnom Saboru. Župan je zastupao župu pred kraljem i u Hrvatskom saboru. U vrijeme prvih Arpadovića župe između Drave i Save još su djelovale po autentičnome hrvatskom ustroju, a poslije ih se uređuje

po mađarskom uzoru¹. Nemamo dakle očuvanih pisanih dokaza o postojanju ovakve župe na varaždinskom teritoriju do 1181. godine, kada se kao župan spominje Belec². Ulaskom Hrvatske u zajedničku državu s Mađarskom 1102. godine, ugarski vladari postupno, sve do kraja 14. stoljeća, na području Hrvatske stvaraju novi tip županija istovjetan mađarskom, spajajući više starohrvatskih župa u jednu upravno-teritorijalnu jedinicu, koja je imala sjedište u kraljevskoj utvrdi-gradu, imenom kojim se najčešće nazivala i županija³. Županijom je upravljao župan kojeg je imenovao kralj. Sada takve županije pokrivaju veći teritorij, a jedna je od njih bila i Varaždinska županija čije je sjedište bilo u Varaždinu, a župan je stolovao u utvrdi, odnosno u današnjemu Starom gradu. Tijekom 13. stoljeća te županije postaju sve autonomnije i decentraliziranije, a osnivaju se i županijske skupštine u kojima su sjedili svi plemići koji su imali posjede na teritoriju takve županije⁴. Najstarije su županije u srednjovjekovnoj Slavoniji bile Zagrebačka, Križevačka i Varaždinska⁵, a njihove točne granice danas je teško utvrditi.

U razdoblju od 1527. do 1761. godine županije su imale obilježje administrativno-sudbene teritorijalne i plemićke zajednice, ali, s obzirom na to da su se sva važnija pitanja rješavala u Saboru, njihova samoupravna uloga nije bila previše bitna⁶. Osobitost je Varaždinske županije u tome što je dužnost velikog župana bila nasljedna na temelju

1 Hajduk-Vučić, D. (grupa autora) (1995.): *Županija varaždinska*, Varaždin, 11.

2 Povelja ugarsko-hrvatskoga kralja Bele III. (20. kolovoza 1181.) u kojoj kralj traži od Beleca povrat posjeda Varaždinske Toplice, koji je u vrijeme vladavine Bele II. oteo od Zagrebačkog Kaptola. Sama ta činjenica upućuje na dulje postojanje varaždinske župe; Ilijanić, M. (1999.): Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina, *Zbornik Urbanizam, graditeljstvo, kultura*, Varaždin, 2-3.

3 Hajduk-Vučić, D. (grupa autora) (1995.): nav. dj.: 12.

4 Isto: 13.

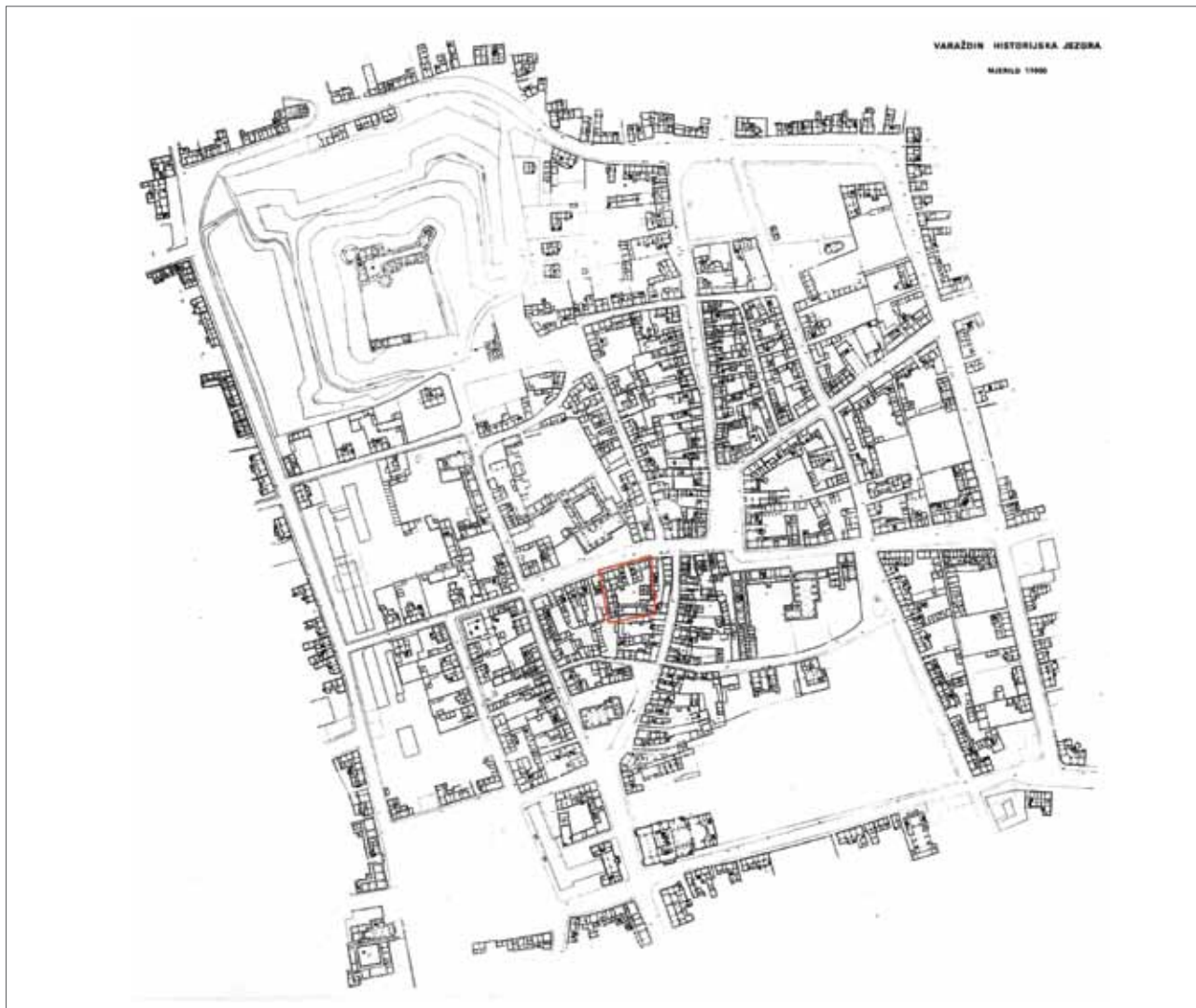
5 Isto: 13.

6 Isto: 13.

1 Mapa kraljevskoga slobodnog grada Varaždina iz 1860. godine, autor A. Kischwetter, Rukopisni plan u bojama (MJ 1:5760; 62 x 50,5 cm), čuva se u Gradskom muzeju Varaždin (inv. br. 3392)

Map of the Royal Free Town of Varaždin, 1860, by A. Kischwetter, hand-drawn in colour (scale 1:5760, 62 x 50.5 cm), housed in the Varaždin Municipal Museum (inv. no. 3392)

2 Varaždin, povijesna jezgra, (arhitektonski snimak iz 1969., MJ :1000)
 Varaždin, historical town centre, (architectural survey, 1969, scale 1:1000)

darovane kraljevske povlastice iz 1607. godine⁷. Treba još spomenuti da je godine 1630. započela s djelovanjem Vojna krajina, kojom je izravno upravljao kralj, a tada nastaje i Varaždinski generalat sa sjedištem u Varaždinu⁸. Od godine 1761. do 1785. županije dobivaju veću samostalnost u obavljanju dijela poslova iz upravno-financijskog i pravosudnog područja⁹. Carica Marija Terezija provodi modernizaciju javne uprave, a 1763. godine dodjeljuje Varaždinskoj županiji grbovnicu¹⁰. Od 1756. Varaždin je sjedište hrvatskoga bana, a kad je Marija Terezija 1767. godine osnovala Hrvatsko kraljevsko vijeće s banom na čelu, za njegovo je središte odredila Varaždin, koji je time postao političko, administrativno i kulturno središte Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. U njemu se tih

godina održavaju sjednice Hrvatskoga kraljevskog vijeća, a buja i kulturni i umjetnički život¹¹. Sredinom 18. stoljeća grade se reprezentativne građevine profanog karaktera u Varaždinu, a najreprezentativnija među njima svakako je monumentalna palača županije¹². U razdoblju od 16. do 18. stoljeća u Varaždinu je više puta zasjedao Hrvatski sabor, a svoj najviši društveni, politički i gospodarski procvat doživio je upravo u drugoj polovini 18. stoljeća, kada postaje glavnim gradom Hrvatske. Uz plemstvo, u grad stižu i brojni trgovci iz različitih krajeva Hrvatske i drugih zemalja velikoga Austrijskog carstva¹³. Svu tu raskoš i sjaj razigranoga baroknog grada iznenada je prekinuo katastrofalni požar koji je 25. travnja 1776. buknuo u varaždinskom predgrađu¹⁴. Tom su prilikom

7 Isto: 14.

8 Opširnije u S. Težak: »Slavonska krajina-varaždinska krajina-varaždinski generalat« katalog izložbe, Varaždinski generalat, Kratis d. o. o., Varaždin, 2005., str. 19-31.

9 Hajduk-Vučić, D. (grupa autora) (1995.): nav. dj.: 15.

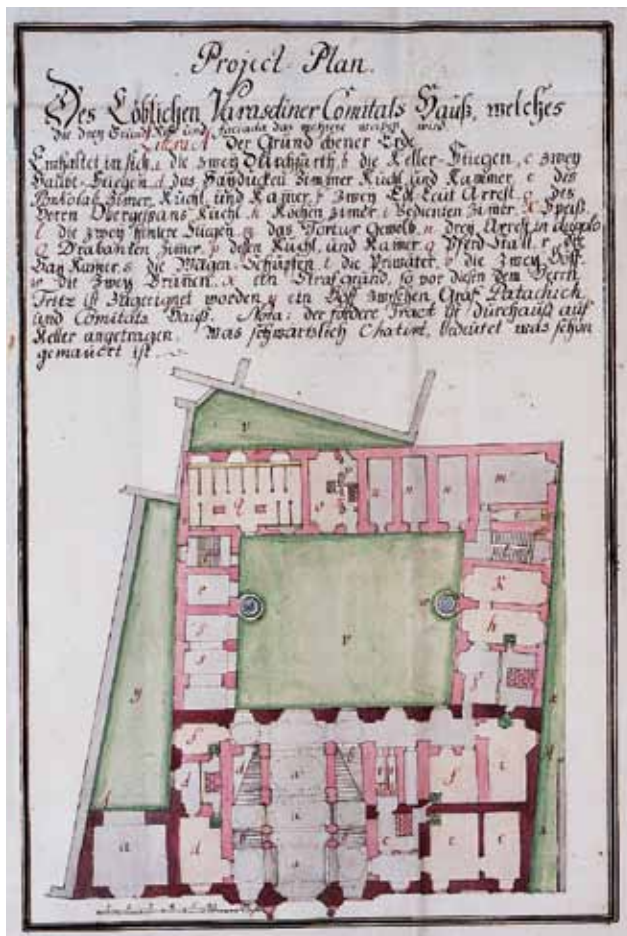
10 Isto: 142.

11 Isto: 142.

12 I. Lentić Kugli, I. (2001.): *Zgrade varaždinske povijesne jezgre*, Zagreb, 11.

13 Hajduk-Vučić, D. (grupa autora) (1995.): nav. dj.: 142.

14 Opširnije o požaru Ilijanić, M. (1999.): Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina, *Zbornik Urbanizam, graditeljstvo, kultura*, Varaždin, 21-22.

3 Originalni nacrti za izgradnju palače Varaždinske županije, detalj, Plan I, označen kao »Littera A« (čuva se u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu, HR HDA 12. Hrvatsko kraljevsko vijeće, lan. 11/1770)

Detail, original plans for Varaždin County Palace, Plan I, identified as »Littera A« (housed in the Croatian State Archive in Zagreb, HR HAD 12. Cons. Reg. Cro. lan. 11/1770)

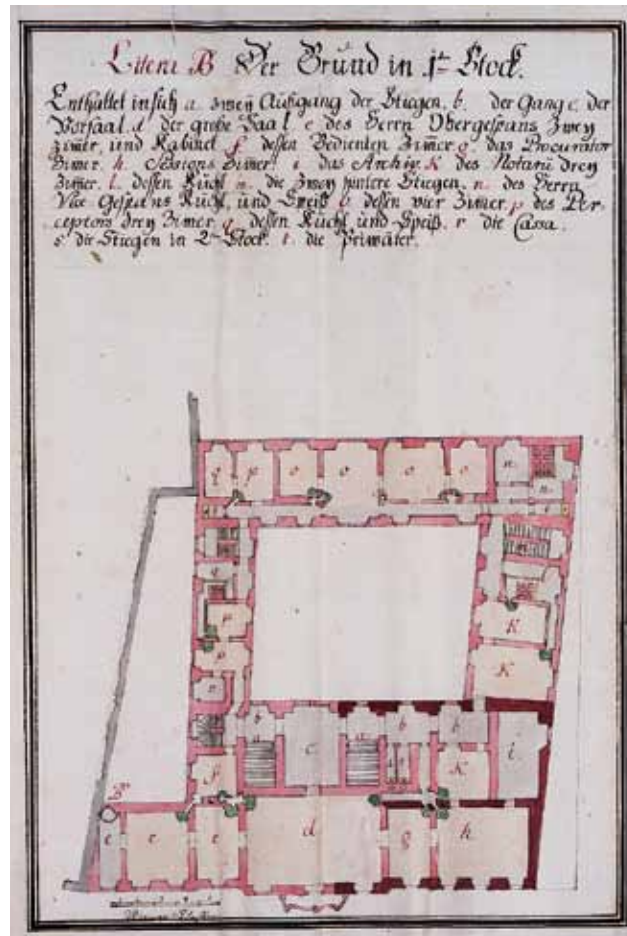
izgorjele dvije trećine grada, zbog čega su i Hrvatsko kraljevsko vijeće i ban napustili Varaždin, pa otada upravnim središtem Hrvatske ponovno postaje Zagreb. Premda je razorni požar gotovo uništio Varaždin, grad je veoma brzo u velikoj mjeri obnovljen. Ta se obnova, uz bitno širenje gradskog područja, nastavila i tijekom 19. stoljeća¹⁵. Županije su ukinute 1922. godine, ali prestaju s radom u ožujku 1924. godine, a tada Varaždinska županija postaje dijelom Zagrebačke oblasti¹⁶. U razdoblju Nezavisne Države Hrvatske (1941. – 1945.) na području nekadašnje Varaždinske županije osnovana je Velika župa Zagorje, kao jedinica državne uprave bez samoupravnih ingerencija¹⁷. Županijski je sustav obnovljen s hrvatskim osamostaljivanjem 90-ih godina 20. stoljeća. Na temelju Zakona o lokalnoj samoupravi i upravi iz 1993.g.¹⁸ obnovljena je Varaždinska županija. Ona je teritorijem mnogo manja od stare Županije

¹⁵ O požaru i razvoju grada nakon njega opširnije u I. Lentić-Kugli: »Varaždin nakon požara«, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1973.

¹⁶ Hajduk-Vučić, D. (grupa autora) (1995): nav. dj.: 35.

¹⁷ Isto: 36.

¹⁸ Narodne novine, br. 90/92.

4 Originalni nacrti za izgradnju palače Varaždinske županije, detalj, Plan II, označen kao »Littera B« (čuva se u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu, HR HDA 12. Hrvatsko kraljevsko vijeće, lan. 11/1770)

Detail, original plans for Varaždin County Palace, Plan II, identified as »Littera B« (housed in the Croatian State Archive in Zagreb, HR HAD 12. Cons. Reg. Cro. lan. 11/1770)

varaždinske, jer ne obuhvaća područje Hrvatskog zagorja. Današnja Varaždinska županija obuhvaća prostor između rijeke Drave na sjeveru, obronaka Slovenskih gorica i gore Macelj na zapadu, te Kalnika i njegovih obronaka na istoku i jugoistoku. Prostire se na površini od 1 228 četvornih kilometara i jedna je od teritorijalno manjih, ali i najgušće naseljenih hrvatskih županija.

II. DIO

PALAČA VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

Palača Varaždinske županije smještena je na Franjevačkom trgu broj 7, na njegovoj južnoj strani, s glavnim pročeljem orijentiranim na sjever (sl.1). Palača je u uličnom nizu. S istočne je strane spojena s rokoko palačom Patačić, a sa zapadne strane s neobaroknom dvokatnicom izgrađenom nešto prije Prvoga svjetskog rata¹⁹. Nasuprot sjevernom

¹⁹ Izvorno je tu u 18. stoljeću stajala skladna barokna jednokatnica, tzv. kuća »Hauptmanna Fritza«, kojoj je prvi kat u 19. stoljeću adaptiran u stilu klasicizma. Njezin nam je izgled poznat s očuvane razglednice (objavljena u Lentić Kugly, I. (2001): »Zgrade varaždinske povijesne jezgre, Zagreb, 180).

pročelju palače, na Franjevačkom trgu, barokna je franjevačka crkva sv. Ivana Krstitelja (sl. 2). Izgradnja ove reprezentativne palače na istaknutom mjestu u gradu proizlazi iz važnosti njezine namjene.

Tijekom druge polovine 18. stoljeća austrijski je dvor proveo reorganizaciju uprave kojom je svaka županija dobila zgradu za sastanke županijske skupštine i za smještaj novouvedenog činovništva. Pregovori oko dobivanja zemljišta za izgradnju županijske zgrade u Varaždinu dovršeni su 12. listopada 1768., te se ubrzo nakon toga započelo s gradnjom na zemljištu ukinutoga Varaždinskog generalata, u samom središtu grada. Palaču je gradio varaždinski zidarski majstor Jacobus Erber²⁰, s kojim je sklopljen ugovor za gradnju 12. kolovoza 1769. Dana 27. kolovoza iste godine sklopljen je ugovor s varaždinskim tesarskim majstorom Simonom Ignazom Wagnerom²¹ za izvedbu krovišta. Prihvaćeno je mišljenje da je palača građena prema planovima dobivenima iz Beča, koje je Erber prilagodio varaždinskim prilikama i potrebama²². Ovi originalni planovi i projekti očuvali su se do danas²³, a uz njih i troškovnik, koji je vlastoručno potpisala carica Marija Terezija, u kojem stoji da je ukupno utrošeno 14 537 forinti i 50 i pol novčića²⁴.

Očuvana su četiri lista s nacrtima, od kojih tri sadržavaju tlocrt prizemlja, I. i II. kata i nacrt pročelja, a u donjemu desnom kutu potpisao ih je Jacob Erber, dok četvrti list sadržava istovjetne nacрте, ali oni nisu potpisani²⁵ (sl. 3-5). Postojanje istovjetnih primjeraka planova objašnjava se činjenicom da su oni prije gradnje bili slani u Beč, na odobrenje.

Plan I, označen kao »Littera A« (sl. 3)

Prizemni se dio zgrade sastoji od: a) dva prolaza, b) podrumске stubе, c) dva glavna stubišta, d) sobe za hajduke s kuhinjom i komorom, e) sobe porkulaba s kuhinjom i komorom, f) dva zatvora za plemićе, g) kuhinje gospodina velikog župana, h) sobe kuhara, i) sobe za posluđu, k)

20 Jacobus Erber (1716.? – 7. lipnja 1776.) – zidarski majstor; rodom Štajerac, koji postaje varaždinskim građaninom 1766. godine. Izveo je brojne javne i privatne gradnje u Varaždinu, kao što su pučka škola (stradala u požaru 1776.g.), tzv. Studentska vrata, Xenodochi u Nazorovoj 26, njegova kuća u Padovčevoj 8, kriptna ispod crkve sv. Florijana i dr., ali djeluje i u Čakovcu, Nedelišću i Agarevu u Mađarskoj; opširnije u Lentić-Kugli, I. (1981.): *Varaždinski graditelji i zidari 1700-1850*, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 21-22.

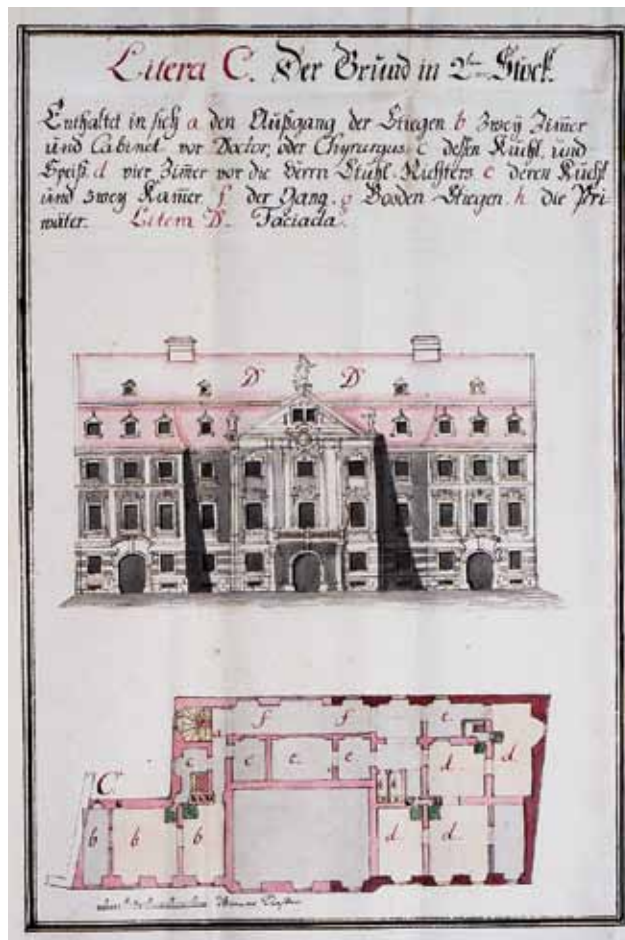
21 Simon Ignaz Wagner – tesarski majstor koji je u Varaždinu sudjelovao na brojnim izgradnjama i procjenama, a među ostalim je 1777. g. izradio plan i troškovnik za adaptaciju kapele sv. Fabijana i Sebastijana u Optujskoj ulici; 1783. g. sudjeluje u pregledu zemljišta za gradnju svilane; 1784. godine sudjeluje na procjeni svih zgrada ukinutog pavlinskog samostana; poslije sudjeluje u adaptaciji bivšega pavlinskog samostana, i dr.; opširnije u Lentić-Kugli, I. (1981.): nav. dj.: 25-26, 77, 79.

22 Međutim, treba razmotriti i mogućnost da planovi nisu doneseni iz Beča, nego ih je izradio sam Erber.

23 Originalni nacrti palače Varaždinske županije čuvaju se u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, i to u fondu HR HDA 12. Hrvatsko kraljevsko vijeće (*Consilium Regium Croaticum*), uz napomenu da se tri plana (potpisana s Jacob Erber) nalaze u spisu CRC, Litterae 9/1770, a jedan list većeg formata preklapljen na tri dijela, od kojih se na svakom dijelu nalazi jedan nacrt (nepotpisani), nalazi se u spisu CRC, lan. 11/1770; potpisani planovi objavljeni su u knjizi Lentić-Kugli, I. (1981.): nav. dj.

24 Isto: 25.

25 U ovom se radu nalaze fotografije nepotpisanih planova, jer oni nikada dosada nisu publicirani.

5 Originalni nacrti za izgradnju palače Varaždinske županije, detalj, Plan III, označen kao »Littera C« (čuva se u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu, HR HDA 12. Hrvatsko kraljevsko vijeće, lan. 11/1770) Detail, original plans for Varaždin County Palace, Plan III, identified as »Littera C« (housed in the Croatian State Archive in Zagreb, HR HAD 12. Cons. Reg. Cro. lan. 11/1770)

smočnice, l) dva stražnja stubišta, m) sobe za torturu, n) tri zatvora »in duplo«, o) sobe za stražara, p) njegove kuhinje i komore, q) konjušnice, r) sjenika, s) kolnice, t) zahoda, v) oba dvorišta, w) dva bunara, x) dijela javne površine dodijeljene gosp. Fritzu, y) dvorišta između kuće grofa Patačića i palače županije. Nota: pod cijelim se prednjim dijelom zgrade nalazi podrum; ono što je osjenčano crnom bojom označuje već izgrađeni dio palače²⁶.

Plan II, označen kao »Littera B« (sl. 4)

Tlocrt prvog kata sadržava slijedeće: a) dva stubišta, b) hodnik, c) predsoblje, d) veliku salu, e) dvije sobe velikog župana s kabinetom, f) sobu njegova slugе, g) sobu prokuratora, h) sobu za sjednice, i) arhiv, k) tri sobe notara, l) njegovu kuhinju i smočnicu, m) dva stražnja stubišta, n) kuhinju i smočnicu gosp. podžupana, o) njegove četiri sobe, p) tri sobe perceptora, q) njegovu kuhinju i smočnicu, r) blagajnu, s) stubište za II. kat, t) zahode. Što je osjenčano crnom bojom, već je izgrađeno²⁷.

26 Prijevod preuzet Lentić-Kugli, I. (1981.): nav. dj.: 24.

27 Prijevod preuzet od Lentić-Kugli, I. (1981.): nav. dj.: 24.

6 Votivna slika sv. Florijana, prikaz grada Varaždina u plamenu, ulje na platnu; 150 x 110 cm (čuva se u župnome dvoru sv. Nikole u Varaždinu), (foto: Davor Puttar)

Votive painting of St. Florian, depicting the town of Varaždin in flames. Oil on canvas, 150 x 110 cm (housed in St. Nicholas' Rectory, Varaždin), (photo by Davor Puttar)

7 Votivna slika sv. Florijana, prikaz grada Varaždina u plamenu, ulje na platnu; 150 x 110 cm, detalj (čuva se u župnom dvoru sv. Nikole u Varaždinu), (foto: Davor Puttar)

Detail, votive painting of St. Florian, depicting the town of Varaždin in flames. Oil on canvas, 150 x 110 cm, (housed in St. Nicholas' Rectory, Varaždin), (photo by Davor Puttar)

Plan III, označen kao »Littera C« (sl. 5)

Tlocrt drugog kata sadržava sljedeće: a) stubišni izlaz, b) dvije sobe i kabinet liječnika, odnosno kirurga c) njegovu kuhinju i smočnicu, d) četiri sobe za gospodu suce, e) njihovu kuhinju i dvije komore, f) hodnik, g) stube za tavan, h) zahode²⁸. Na istome planu nalazi se i nacrt pročelja koji je označen kao »Littera D«; ono što je označeno crnom bojom već je izgrađeno.

Ove planove Hrvatsko kraljevsko vijeće dostavlja carici Mariji Tereziji u siječnju 1770. godine, zajedno s projektima i troškovnicima. Kako se iz njih vidi, dotada je u potpunosti izgrađeno samo prizemlje sjevernog krila, te djelomično prvi i drugi kat. Međutim, radovi su nastavljeni, te je Simonu Ignazu Wagneru 15. prosinca 1770. isplaćeno 100 forinti akonto radova na palači²⁹. Skupštinske sjednice počele su se održavati u toj palači godine 1772., a iste je godine dograđena današnja županijska zgrada³⁰, te je sve vezano uz Županiju, preseljeno iz Starog grada u nju. Spomenutu godinu treba uzeti kao vrijeme dovršetka gradnje palače Varaždinske županije. Ipak ona nije u potpunosti dovršena. Do kraja godine 1770. najvjerojatnije je izgrađeno samo sjeverno krilo, a nakon toga krenulo se s gradnjom ostalih. Potvrđuje to činjenica da je samo sjeverno krilo gotovo u cijelosti izvedeno prema originalnim nacrtima. Ostala tri krila imaju odstupanja koja su najizraženija na istočnom. U tlocrtu zapadnoga krila hodnik se proteže cijelom dužinom krila prema jugu, te je južno krilo, kasnije, samo prislonjeno na njega. Južno je krilo vjerojatno izgrađeno godine 1772., prije potpuna preseljenja Županije. Iz toga proizlazi da je

zapadno krilo izgrađeno istodobno ili odmah nakon dovršetka sjevernog, južno nešto kasnije, a istočno je krilo najmlađe. U prilog tome ide i činjenica da prema *Karti čitavog teritorija grada Varaždina iz 1807. godine*³¹ istočno krilo još nije sagrađeno. Tek na *Mapi kraljevskog slobodnog grada Varaždina iz godine 1860.* prikazana su sva četiri krila (sl. 1)³². U originalnim je nacrtima vidljivo da palača ima podrum samo pod sjevernim krilom, a ispod zapadnog se ne vidi. To odstupanje upućuje na to da krila nisu podignuta istodobno. Nažalost, dosada nisu pronađeni nikakvi dokumenti koji bi nam rasvijetlili tijek gradnje palače.

Palača je tlocrtno u obliku kvadrata, koja je na II uglu izdužena i prilagođena parceli. Ima četiri povezana krila koja zatvaraju unutrašnje dvorište. Glavni je ulaz u dvorište sa sjeverne strane kroz kolni ulaz u sjevernome krilu.

Sjeverno krilo palače, čije je sjeverno pročelje ujedno i glavno pročelje, masivnije je od ostalih triju krila. Najprihvatljivije objašnjenje za to jest činjenica da su unutar toga krila sve najreprezentativnije funkcije palače. Ima pet etaža: podrum, prizemlje, prvi i drugi kat i tavan. Raspored prostorija u sjevernome krilu vrlo je logičan, pa je tako najreprezentativnija prostorija, svečana dvorana, na najistaknutijemu mjestu unutar centralnog rizalita, kojim je njezina važnost još više naglašena. Ona je ujedno i najviša prostorija u palači, a visina joj ide kroz dvije etaže. Ulaz joj je iz predvorja na prvome katu. Do njega se dolazi preko dvaju simetrično postavljenih reprezentativnih stubišta. Vratima na istočnom zidu svečane dvorane, ulazilo se u kabinet i u sobe velikog župana, dok su zapadno bili ulazi u sobu prokuratora i manju sobu za sjednice. Pokraj sobe za sjednice bili su arhiv i sobe notara. U ovim su se prostorijama obavljale sve najvažnije

28 Prijevod preuzet od Lentić-Kugli, I. (1981.): nav. dj.: 24.

29 S obzirom na to da je on projektirao krovšte palače, možemo slobodno zaključiti da je dotada gradnja sjevernog krila dovršena, te da se izvode radovi na krovštu.

30 Janković, J. (1898.): *Pabirci po povijesti županije varaždinske*, Varaždin, 132.

31 Beyschlag, I.: Rukopisni plan, Hrvatski državni arhiv, Zbirka planova, inv. 396

32 Kieswetter, A.: Gradski muzej Varaždin (Rukopisni plan, inv. br. 3392).

8 Pogled na glavno pročelje palače varaždinske županije, grafika s kraja 19. st. (Gradski muzej Varaždin; objavljena u Lentić-Kugly, I. 2001, str. 179)

View of the main facade of Varaždin County Palace, drawing from the late 19th century (Varaždin Municipal Museum, published in Lentić-Kugly, I. 2001, p 179)

9 Pogled na glavno pročelje palače Varaždinske županije, fotografija nastala nakon izmjene pročelja (Fototeka, Stare fotografije, Konzervatorski odjel u Varaždinu)

View of the main facade of Varaždin County Palace, photograph taken during alterations to the facade (Photographic Library, Old Photographs, Conservation Department of Varaždin)

funkcije Varaždinske županije, pa su tako i prve izgrađene. Ostala tri krila imaju prostorije raspoređene u nizu. Ulazi su u prostorije iz hodnika na dvorišnoj strani. Hodnici tako osiguravaju kružnu komunikaciju unutar palače. Jedino mjesto gdje se ta kružna komunikacija prekida jesu dvije prostorije notara na prvome katu. Zapadno krilo ima četiri kata: podrum, prizemlje, prvi kat i tavan. Ostala dva krila imaju tri kata: prizemlje, prvi kat i tavan. Glavno je pročelje bilo najraskošnije izvedeno. Ima jače izražen centralni rizalit s tri prozorske osi i dva nešto manje naglašena bočna rizalita s po tri prozorske osi. Sa svake je strane centralnog rizalita uvučeni dio pročelja s po jednom prozorskom osi. Prizemlje je nešto niže od prvoga kata, a drugi je kat najniži. Glavno je pročelje u prizemlju, prema izvornom nacrtu, trebalo imati tri ulaza, međutim, kad se uspoređi s tlocrtom, vidi se da su izgrađena samo dva, glavni i istočni, a zapadni je ulaz samo dekorativni radi simetrije pročelja.

Votivna slika sv. Florijana (sl. 6, 7)³³ prikazuje nam samo jedan ulaz – glavni portal na glavnome pročelju koji odgovara i svim kasnijim prikazima palače. To upućuje na zaključak da je istočni ulaz zazidan ubrzo nakon gradnje. U istraživanjima provedenima 1998. godine otkriveni su zazidani otvori zapadnog i istočnog ulaza, ali, kako nisu pronađene nikakve profilacije, možemo pretpostaviti da su bočni ulazi bili zazidani još u vrijeme gradnje palače, te da zapravo portali nikada nisu ni bili izvedeni. Prizemlje glavnoga pročelja dekorirano je horizontalnim pojasnicama i jednostavnim prozorima, dok su prozori prvog i drugog kata bogato dekorirani profiliranim klupčicama, ukladama, doprozornicima i ukrašenim natprozornicima. Sva ostala pročelja mnogo su skromnije izvedena.

³³ Prikaz grada u plamenu sa sjevera; ulje na platnu; 150 x 110 cm; čuva se u župnom dvoru sv. Nikole u Varaždinu, Trg slobode 11, Varaždin.

Palača je u prvobitnom obliku stajala nepunih šest godina, jer je stradala u požaru godine 1776. Prva pregradnja palače izvršena je ubrzo nakon toga. Votivna slika sv. Florijana daje nam izgled palače prije požara 1776. godine (sl. 6, 7). Na njoj se jasno vidi da je imala rokoko zabat na centralnom rizalitu, bez mansarda na krovu, koje su predviđene originalnim nacrtima. Postavlja se pitanje je li joj već u ovoj obnovi, odmah nakon požara godine 1776., rokoko zabat³⁴ na centralnom rizalitu zamijenjen klasicističkim trokutastim zabatom ili se ta promjena zbila kasnije. Svakako treba uzeti u obzir činjenicu da se nakon požara duh kasnoga rokoko stila zadržao još neko vrijeme, te se polako počeo gubiti tek potkraj 18. stoljeća, a mjesto ranom klasicizmu u potpunosti prepušta u prvom desetljeću 19. stoljeća. To nam govori da je klasicistički zabat ipak nastao nešto kasnije. Palaču u tom obliku vidimo tek na veduti iz druge polovine 19. stoljeća³⁵, a o njezinu izgledu dotada nemamo nikakvih podataka. Da su određeni zahvati na palači provedeni i kasnije, govori nam očuvani troškovnik od 10. svibnja 1787.³⁶ koji je podnio Johann Michael Taxner za materijal potreban za popravak i prekrivanje krova palače, jer je krovšte tada bilo u vrlo lošem stanju. Posljednjih godina 18. stoljeća, točnije godine 1798., Franciscus Lossert i Anton Robasz izvode zidarske radove na popravku palače. Očuvan je dokument koji potvrđuje da su oni isplaćeni za obavljeni posao³⁷.

³⁴ Rokoko zabat, koji je prikazan na spomenutoj votivnoj slici nije predviđen originalnim nacrtima, a o njegovu postojanju nemamo nikakvih drugih dokaza, pa se postavlja pitanje je li on zaista bio izveden ili njegovo postojanje možemo pripisati slikarskoj slobodi majstora.

³⁵ Smatra se da je veduta mogla nastati najranije 1873. godine, a na njoj vidimo da je većina ornamentalnog ukrasa pročelja zadržana, te da ima klasicistički zabat na centralnom rizalitu i mansarde na krovu. Čuva se u Gradskom muzeju Varaždin (objavljena u Lentić-Kugly, I. (2001.): *Zgrade varaždinske povijesne jezgre*, Zagreb, 179.)

³⁶ Lentić-Kugly, I. (1981.): nav. dj.: 38.

³⁷ Državni arhiv Varaždin, Poglavarstvo grada Varaždina 1209-1848., 236/1798.

10 Pogled na glavno pročelje palače Varaždinske županije (stanje danas, foto: Željko Trstenjak)

View of the main facade of Varaždin County Palace (present condition, photo by: Željko Trstenjak)

Pregradnje u 19. stoljeću

Tijekom 19. stoljeća provedena su najmanje dva zahvata na palači, i to jedan tijekom prve, a drugi tijekom druge polovine stoljeća. Sve do 1823. godine nisu nam poznati nikakvi povijesni podaci o bilo kakvim intervencijama na palači. Te je godine Ugarsko namjesničko vijeće³⁸ odobrilo dogradnju prostorija, ali opseg tih zahvata nije nam poznat. Najvjerojatnije je tada izgrađeno istočno krilo palače, jer se navodi da je riječ o dogradnji, a ne o pregradnji već postojećih prostorija, a tog krila na spomenutom prikazu iz 1807. godine nema. U svojoj knjizi iz 1898. godine Janković navodi, da je »nakon zadnjih dogradnji županijskih prostorija u dvorištu radi zatvora, registrature i stana podvornikova, nastao nešto drugačiji raspored u županiji«, pa možemo pretpostaviti da je riječ o zahvatima koji se spominju oko 1823. godine. Tada palača tlocrtno dobiva današnji izgled. Dotad nije bio izgrađen spojni dio istočnog i južnog krila. Moguće je da su tada prigradene i sanitarne prostorije uz južno pročelje sjevernoga krila, jer ih prvi put vidimo na već spomenutom prikazu iz godine 1860. (sl. 10).

Tijekom druge polovine 19. stoljeća uvelike je promijenjen izgled glavnoga pročelja, koje je gotovo u potpunosti

lišeno svih ukrasa (sl. 9). Jedan dokument iz godine 1942.³⁹ donosi podatak da je palača pregrađena prije šezdesetak godina, što znači, da se obnova zbilja osamdesetih godina 19. stoljeća. Tada su uklonjeni svi dekorativni elementi ispod i iznad prozora, uključujući i sve ukrasne motive u obliku luka s ravnim krajevima iznad prozora na rizalitu (sl. 8). U prilog tomu ide i nekoliko očuvanih razglednica Varaždina iz prve polovine 20. stoljeća, te fotografija pročelja palače iz 1942. godine⁴⁰. Na njima je vidljivo glavno pročelje prije obnove godine 1942., odnosno, izgled pročelja izvedenog obnovom u drugoj polovini 19. stoljeća. Jasno se vidi da su iznad prozora prvog kata na rizalitu izvedeni trokutasti zabati, dok svi ostali prozori prvoga kata imaju ravne, profilirane natprozornike. Klasicistički zabat na centralnom rizalitu dobiva u središtu kružni prozor (okulus). Pogrešno je mišljenje da su ovom obnovom prozori drugog kata, osim ukrasa i natprozornika, lišeni i kamenih okvira, jer te okvire još vidimo na spomenutim razglednicama i fotografiji. Svi prozori prvoga i drugoga kata dobivaju s donje strane ukras u obliku pravokutne kasete. Cijelo prizemlje glavnoga pročelja umjesto glatke žbuke dobiva jaku rustiku, a rustika u obliku horizontalnih pojasnica izvedena je

39 Dopis Hrvatskoga državnog konzervatorskog zavoda iz Zagreba, od 11. kolovoza 1942., upućen Tehničkom odjeljku Kotarskog poglavarstva u Varaždinu, (451-1942), (dokumentacija Konzervatorskog odjela u Varaždinu).

40 Original se čuva u fototeci Ministarstva kulture (broj. 451/1942.).

38 Janković, J. (1898.): *Pabirci po povijesti županije varaždinske*, Varaždin, 89.

11 Glavno pročelje, koloristička prezentacija, izvedbeni projekt iz 2003. g. (izradili Blanda Matica, Silvije Novak)
Main facade, colour presentation, according to the 2003 project plans (drawn up by Blanda Matica and Silvije Novak)

i na manjim, bočnim rizalitima. U prizemlju se pregrađuje kasnobarokni balkon.

Veliki su radovi izvedeni i na krovu. Nestaju mansarde vidljive na veduti nastaloj nakon godine 1873. (sl. 8). Sve ovo upućuje na veće građevinske zahvate na palači. Obnovom je glavno pročelje preoblikovano u neoklasicističkom stilu, koji je zadržan do sredine 20. stoljeća.

Zahvati u 20. stoljeću (do devedesetih godina)

Sredinom 20. stoljeća, odnosno 1942. godine, mijenja se izgled glavnoga pročelja. Inicijativa i potreba za obnovom županijske palače pojavila se 1942. godine⁴¹, nakon uspostave Velike župe Zagorje. Iste godine⁴² postavljene su skele uz pročelje palače. Hrvatski državni konzervatorski zavod iz Zagreba predložio je da se pročelju vrati prvobitni izgled,

41 *Nova Hrvatska*, broj 71, 24. ožujak 1942. g., strana 5; navodi se »Zgrada je bila vrlo lijepa, prostrana, a u srednjem dijelu bijaše smještena ovelika dvorana 12x9,5 metara u visini od dva kata (9 metara). Uspostavom velike župe Zagorje pristupa se sad popravku ove zgrade, koju su prošli režimi potpuno zapustili i skoro uništili. U tu svrhu podijeljena je Tehničkom odjelu u Varaždinu navjera na 850.000 Kuna, kojom se ta zgrada mora temeljito popraviti, pregraditi i prigraditi, kako bi mogla služiti svim potrebama uredskih odsjeka župe. Dvorana će se sačuvati u starom obliku i možda joj i dodati drvenu galeriju, kakva je bila u prvom početku. To sve ovisi o novčanim sredstvima, ali se cijeli Varaždin i župa nadaju, da će se ta namaći, da nam dična zgrada bude dolična predstavica u slobodnoj Hrvatskoj, kada je za neprijateljske vladavine tako stradala i opustila«

42 Skele su već bile postavljene 11. kolovoza 1942., jer tada Hrvatski konzervatorski zavod iz Zagreba upućuje dopis tehničkom odjelu Kotarskog poglavništva u Varaždinu (dokumentacija Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Varaždinu, dosje Varaždin, Županijska palača, Franjevački trg 7).

odnosno da se ukloni sve što je izvedeno u obnovi potkraj 19. stoljeća⁴³. Faksimilna obnova pročelja trebala se izvesti prema staroj fotografiji⁴⁴, ali samo je djelomično izvedena. Skinuta je sva rustika s glavnoga pročelja i ono dobiva glatku žbuku. Uklonjeni su i trokutasti zabati iznad prozora prvog kata na rizalitu, te je umjesto njih izvedena izvorna dekoracija u obliku luka s ravnim krajevima. Nisu vraćeni ostali dekorativni elementi, najvjerojatnije zbog nedostatka sredstava. Ovom su obnovom uklonjeni i kameni okviri s prozora drugog kata. Nakon što je većina palače obnovljena, tražena su sredstva za obnovu svečane dvorane⁴⁵. O tome jesu li ta sredstva dobivena i jesu li u njoj obavljani kakvi radovi, nemamo podataka. Veći su zahvati provedeni i na dvorišnim pročeljima, gdje se zazidavaju arkade u prizemlju i na prvom katu.

43 Sve što je na palači izvedeno potkraj 19. stoljeća smatralo se lošim, te je trebalo biti uklonjeno. To nam jasno govori dopis Hrvatskoga državnog konzervatorskog zavoda iz Zagreba, od 11. kolovoza 1942., upućen Tehničkom odjelu Kotarskog poglavništva u Varaždinu. (451-1942), »...a u isto vrijeme, na štetu same zgrade, prozori dobili kamene renesansne okvire, a prizemlje imitaciju rustika tehnike. Zgodno bi bilo, da se sve to odstrani i zgradi povрати njezin prvotni izgled, jer ono što je konac prošlog stoljeća bez umjetničkog smisla izveo, nema pravo na očuvanje, nego se gdje je igdje moguće mora ispraviti« (dokumentacija Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Varaždinu, dosje Varaždin, Županijska palača, Franjevački trg 7).

44 Ne znamo o kojoj je fotografiji riječ, ali dr. Nikola Pečornik šalje je Konzervatorskom zavodu u Zagrebu uz napomenu da je nastala oko 1873. godine.

45 Dopis Varaždinskog muzealnog društva upućen Konzervatorskom zavodu u Zagrebu od 25. studenoga 1942. Iz dopisa se saznaje da su tražena sredstva za obnovu palače iz proračuna za 1943. godinu (dokumentacija Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Varaždinu, dosje Varaždin, Županijska palača, Franjevački trg 7).

12 Pogled na stube koje vode iz prizemlja na I. kat, ponovno uspostavljena komunikacija u obnovi 2006. (stanje danas, foto: Željko Trstenjak)

View of the staircase leading from the ground floor to the first floor, by which communications between the floors were restored during the 2006 renovations (present condition, photo by Željko Trstenjak)

13 Pogled na stube koje vode prema II. katu sjevernoga krila (stanje danas, foto: Željko Trstenjak)

View of the staircase leading to the second floor of the north wing (present condition, photo by Željko Trstenjak)

Nakon Drugoga svjetskog rata palača gubi svoju izvornu namjenu, te prima razne korisnike, koji ne vode sustavnu brigu o njoj kao cjelini, nego svaki korisnik održava svoje prostorije u skladu s mogućnostima i potrebama. U ovom je razdoblju asfaltirano dvorište i ono služi kao parkiralište, a istočno krilo u prizemlju pretvoreno je u garažu. Tada ipak nisu obavljani nikakvi radovi koji bi promijenili strukturu palače, nego se samo održavalo postojeće stanje. Jedina poznata promjena jest uklanjanje sanitarnih prostorija prigradenih uz južno pročelje sjevernoga krila, koja se zbila oko godine 1970. Nakon uklanjanja, pročelje na tom mjestu dobiva po dva prozora na svakoj etaži.

Palača je u ovome obliku dočekala početak obnove devedesetih godina 20. stoljeća. Od svojeg nastanka ona je doživjela brojne preinake, prenamjene i pregradnje, ali je, unatoč tomu, uspjela zadržati izvornu cjelovitost i monumentalnost, kao i većinu obilježja svoga vizualnog identiteta.

III. DIO OBNOVA PALAČE VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

Palača varaždinske županije valorizirana je kao jedna od najmonumentalnijih i najreprezentativnijih dvokatnih

građevina iz 18. stoljeća u gradu Varaždinu. Iako je izvorno građena za potrebe tadašnje županijske uprave, tijekom prošlosti mijenjala je korisnike i namjene. Prilagodba građevine nametnutim namjenama kroz prošlost značila je i niz intervencija i funkcionalnih prilagodbi, što uključuje preoblikovanja, pregradnje i dogradnje. Svako vrijeme i svaka intervencija na građevini ostavili su poneki trag, koji se čita kroz njezinu građevinsku i povijesnu slojevitost, a ona nam na specifičan način govori o njezinu razvoju. Stanje u kojem se palača nalazila prije početka obnove uvelike je posljedica neodgovarajućeg odnosa prema građevini i neznačkoga pristupa određenim intervencijama u svrhu prilagodbe različitim namjenama. Zahvati koji su poduzimani radi održavanja u pravilu su pratili potrebe, ali su često bili u suprotnosti s njezinom povijesnom i spomeničkom prezentacijom.

Kao smjernica za obnovu palače poslužila su dva stručna pregleda postojećega stanja palače, od kojih je prvi u kolovozu 1966. godine⁴⁶, a drugi u kolovozu 1994. proveo tadašnji

⁴⁶ Pregled je izvršila Ivy Kugli (dokumentacija Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Varaždinu, dosje Varaždin, Županijska palača, Franjevački trg 7).

Zavod za zaštitu spomenika kulture u Varaždinu⁴⁷. Ova je dokumentacija, uz originalne nacрте palače iz 18. stoljeća, tlocrt prizemlja i nacrt pročelja u mjerilu 1:200 iz 1969. godine⁴⁸, te digitalnu arhitektonsku snimku postojećega stanja iz 2000. godine⁴⁹, bila temelj za pristup obnovi palače.

Od ponovne uspostave Varaždinske županije 1993. godine postojala je ideja da se ona vrati u palaču, gdje je izvorno djelovala. Međutim, najveća prepreka ostvarenju te ideje bili su razni korisnici koje je trebalo iseliti. Tu su bile brojne političke stranke, zastupništva medija, kulturno-umjetničko društvo, Centar za obavješćivanje, Forum mladih i dr. Jedini prostor kojim se Županija od ponovne uspostave koristila u toj palači bila je svečana dvorana za sjednice Županijske skupštine. Tijekom devedesetih godina 20. stoljeća krenulo se u obnovu.

Prvi je zahvat na palači izveden tijekom srpnja 1997. godine kad je djelomično zamijenjen dotrajali crijep na krovu sjevernoga krila. Prva istraživanja na pročeljima palače godine 1998. i 1999., proveo je Darwin Butković (Trifora d. o. o.). Uređenje ureda župana na izvornome mjestu godine 1997. bio je prvi korak u ponovnom aktiviranju palače u županijsku zgradu. Temeljita obnova tih prostorija provedena je tek kasnije.

Stručno povjerenstvo za pripremu i provedbu postupka nabave-ustupanja radova na uređenju i obnovi sjevernoga, uličnog pročelja županijske palače i izvedbe građevinsko-obrtničkih i instalacijskih radova, formirano je u lipnju godine 2000. Nakon toga krenulo se u obnovu reprezentativnoga glavnog pročelja palače i obnovu svečane dvorane, na temelju ranije provedenih istraživanja i izradbe glavnog i izvedbenog projekta rekonstrukcije izvornog izgleda glavnoga pročelja.

U srpnju godine 2003. osnovano je Stručno povjerenstvo za pripremu i provedbu postupka nabave usluga za obnovu pročelja i uređenja skupštinske dvorane⁵⁰. Radovi na pročelju, uključujući i izradbu projekta, trajali su od studenoga 2001. g. do veljače 2004. g., dok su radovi u svečanoj dvorani dovršeni u listopadu 2004. godine.

Najveći zahvat na ovoj palači započeo tijekom travnja 2006. godine, a dovršen je u rujnu iste godine. Krenulo se na temeljitu obnovu palače, koja je financirana putem modela javno-privatnog partnerstva. Ti su radovi izvršeni na

14 Podrum (stanje nakon obnove, foto: Željko Trstenjak)

Basement (after renovation work, photo by Željko Trstenjak.)

temelju dokumentacije⁵¹ koju je izradila tvrtka ARTO d. o. o, od snimke postojećega stanja, idejnoga rješenja do glavnog i izvedbenog projekta. Ti su projekti tijekom izvedbe prilagođivani situacijama koje su otkrivane, jer opsežna istraživanja na ovoj palači nisu bila ranije provedena zato što je ona cijelo vrijeme bila u funkciji. Unatoč tomu, bila je relativno čitljiva s konzervatorskog aspekta uz usporedbu s originalnim nacrtima, pa nije bilo većih iznenađenja, osim otkrivanja stubišta u JI kutu podruma ispod zapadnoga

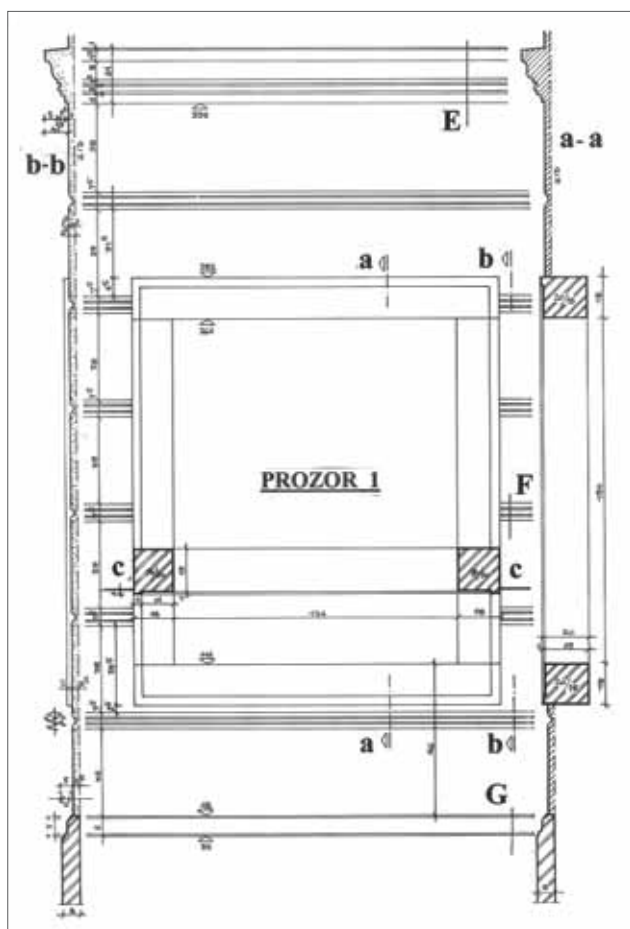
47 Pregled obavili Josip Kovač d. i. a. i Željko Trstenjak d. i. a.

48 Arhitektonsko snimanje povijesne jezgre grada Varaždina dovršeno je 1969. g.; za tadašnji Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Zagreba izvršio ga je Zavod za urbanizam, Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu.

49 Izradila ga je tvrtka ARTO d. o. o. iz Novog Marofa, gl. projektant Jadranka Cmrk d. i. a., br TD 535/99 iz rujna 2000. g.

50 Predsjednik Povjerenstva bio je Vladimir Stolnik (zamjenik župana), a članovi Stjepan Habunek (zamjenik župana), Željko Trstenjak (pročelnik Konzervatorskog odjela u Varaždinu), Tanja Martinec (savjetnik u Županijskom zavodu za prostorno uređenje i zaštitu okoliša) i Darinka Hajduk-Vučić (tajnica Županijske skupštine).

51 Radovi su izvedeni na temelju sljedeće dokumentacije: *mapa I* (arhitektonski projekt, projekt rekonstrukcije nosive konstrukcije, prikaz mjera protupožarne zaštite i elaborat hortikulturnog uređenja), izrađeni u poduzeću ARTO d. o. o. u Novom Marofu, broj TD: 535/99, od veljače 2006. godine, projektant V. Dušak, ing.arh; *mapa II* (projekt rekonstrukcije vodovoda, kanalizacije i požarne zaštite) izrađeni u poduzeću ARTO d. o. o. u Novom Marofu, broj TD: 535/99, od prosinca 2005. godine, projektant D. Capan, ing. str.; *mapa III* (strojarski projekt rekonstrukcije kotlovnice, radijatorskog grijanja, hlađenja i ventilacije) izrađeni u poduzeću »ARTO« d. o. o. u Novom Marofu, broj TD: 535/99, od prosinca 2005. godine, projektant R. Pietri, dipl. ing. brod.; *mapa IV* (projekt elektroinstalacija) izrađen u poduzeću ARTPROJEKT d. o. o. u Varaždinu, broj TD: 334/2004, od veljače 2006. godine, projektant T. Sajko, dipl. ing. el.; *mapa V*, (strojarski projekt-projekt dizala) izrađeni u poduzeću LIFT MODUS d. o. o. u Zagrebu, broj TD: LM 065/05, od veljače 2006. godine, projektant R. Pietri, dipl. ing. brod.; glavni nadzorni inženjer – ovlaštenu inženjer građevinarstva Rajka Krajcer Obadić, d. i. g.; građevinsku i uporabnu dozvolu izdao je Ured državne uprave u Varaždinskoj županiji, Služba za prostorno uređenje, zaštitu okoliša, graditeljstvo i imovinsko-pravne poslove u Varaždinu, i to građevinsku 19. travnja 2006., a uporabnu 4. rujna iste godine; prethodno je odobrenje na temelju predmetne dokumentacije izdalo Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Varaždinu 4. travnja 2006.

15 Detalj glavnog pročelja, nacrt prozora 1, izvedbeni projekt iz 2003. (izradili Blanda Matica, Silvije Novak)

Detail of the main facade, window design 1, according to the 2003 project plans (drawn up by Blanda Matica and Silvije Novak)

krila. Pri svim obnovama maksimalno su iskorišteni izvorni materijali. Sva istraživanja i radove na obnovi palače financijski je potpomoglo Ministarstvo kulture. Konzervatorski nadzor nad svim zahvatima provodio je Željko Trstenjak d. i. a., arheološki dipl. arheolog i povjesničar umjetnosti Marijana Korunek, oboje djelatnici Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Varaždinu. Fizičko očuvanje, pravilna uporaba i prezentacija ovoga kulturnog dobra iznimnoga povijesnog značenja, bili su od najveće važnosti, a visoka spomenička vrijednost postavila je stroge kriterije u pristupu njezinoj obnovi.

Krovište

Pregledom palače 1994. godine utvrđeno je da je krovšte u relativno dobrom stanju, ali je pokrov biber crijepom dotrajavao. Predloženo je da se crijep presloži, a dotrajale letve zamijene novima. Zbog lošega stanja i hitnosti, zahvat je proveden u kratkom roku u srpnju 1997. godine, i to na dijelu krovšta sjevernog krila tamo gdje je to bilo najnužnije. Crijep je na ovom krovštu potpuno zamijenjen 1999.

godine⁵². Krovšta zapadnog i južnog krila u cijelosti su sanirana tijekom svibnja i lipnja 2006. godine.⁵³ Obnova je uključivala popravak i izmjenu dotrajalih potkonstrukcija te izmjenu postojećega limenog pokriva.

Dimnjaci

Godine 1994. pregledom je utvrđeno da dimnjaci ne zadovoljavaju oblikovno. Trebalo ih je prezidati i oblikovati prema povijesnom uzoru. Nažalost, pri ovim adaptacijama to nije izvedeno zbog njihova dobrog građevinskog stanja i radi uštede sredstava.

Limarija

Zatečena pocinčana limarija na palači bila je dotrajala i tehnički loše izvedena pa je zamijenjena bakrenom, uz primjenu tehnički ispravnih rješenja⁵⁴.

Zidovi

Pregledom palače godine 1994. utvrđeno je da zidovi ne pokazuju veća statička oštećenja. Sve nastale štete bile su uglavnom uzrokovane manjkavom i lošom limarijom na pročeljima, kapilarnom vlagom potaknutom asfaltiranjem površina oko palače i unutar njezina dvorišta, te uporabom neadekvatnih, uglavnom jakih, produžnih žbuka u novije vrijeme. Obnovom godine 2006. sanirana su oštećenja žbuke u unutrašnjosti palače. Svi proboji i rušenja, te uklanjanje kasnijih i neadekvatnih pregradnji, izvedeni su radi uspostave izvorne situacije unutar palače. Svi su zahvati izvedeni u skladu s mišljenjem službe zaštite⁵⁵ i stručnjaka konstruktora⁵⁶.

Svodovi

Vizualnim pregledom stanje je svodova bilo zadovoljavajuće. Naknadnim ispitivanjima godine 1994. utvrđena je veća količina vlage u svodu iznad svečane dvorane, što je vjerojatno bila posljedica propuštanja krova iza atike glavnoga pročelja. Još je nekoliko svodova bilo natopljeno vodom zbog neispravnih instalacija u sanitarnim prostorijama iznad njih. Svod svečane dvorane saniran je tijekom ožujka i travnja 2004.⁵⁷, a ostali svodovi od lipnja do rujna 2006. godine⁵⁸.

52 U dokumentaciji Konzervatorskog odjela u Varaždinu, Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, ne postoji dokumentacija o izvođaču predmetnog zahvata.

53 Izvođač radova bila je Meteor grupa d. o. o. iz Varaždina.

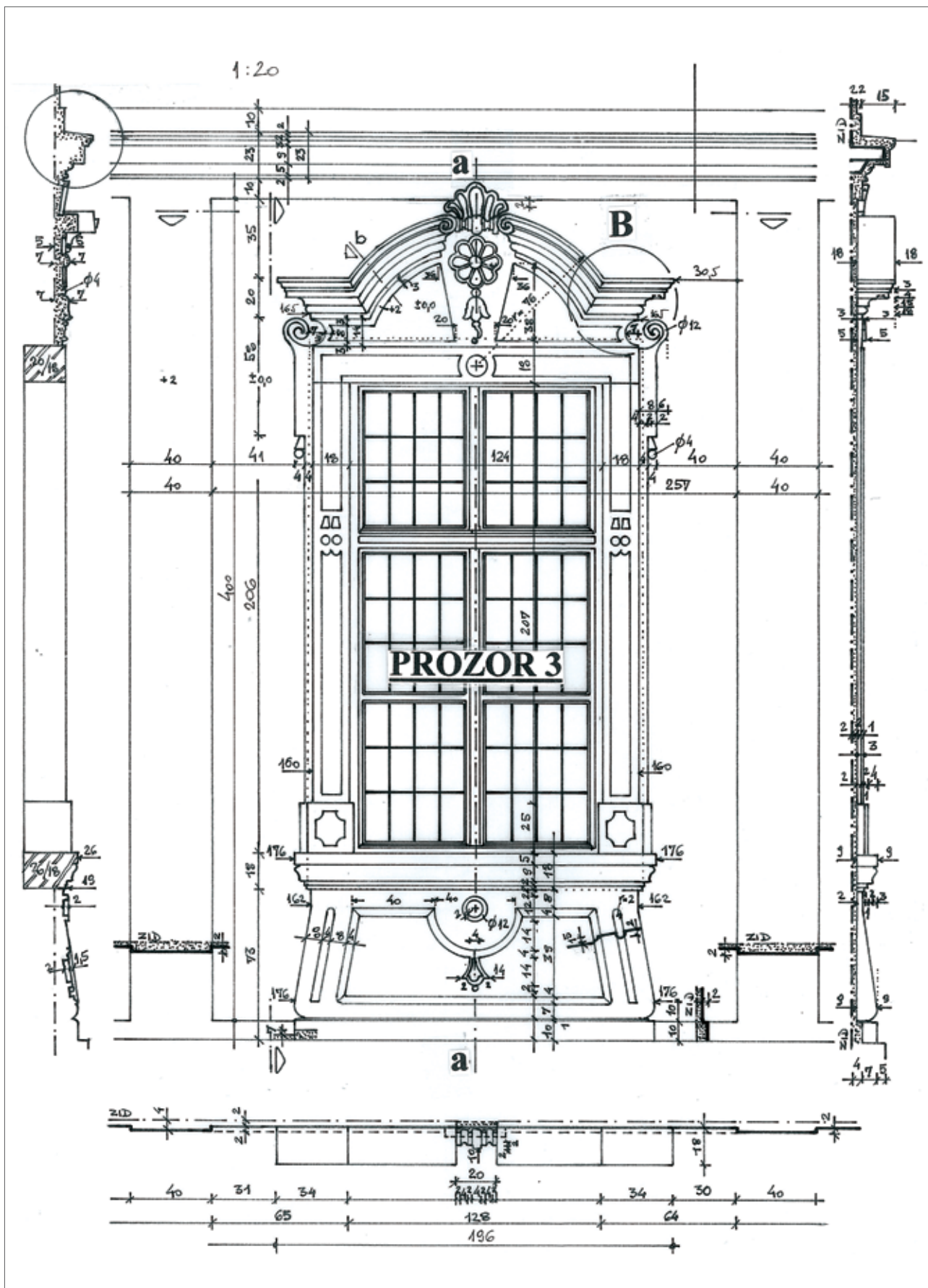
54 Radovi su izvedeni u kolovozu 2006., a izvođač radova bila je Meteor grupa d. o. o. iz Varaždina.

55 Mišljenje izdano 10. 1. 1997. (Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Varaždinu), a određeni detalji određivani su na licu mjesta, jer je konzervatorski nadzor svakodnevno provodio Željko Trstenjak, d. i. a., pročelnik Konzervatorskog odjela u Varaždinu, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Ministarstva kulture.

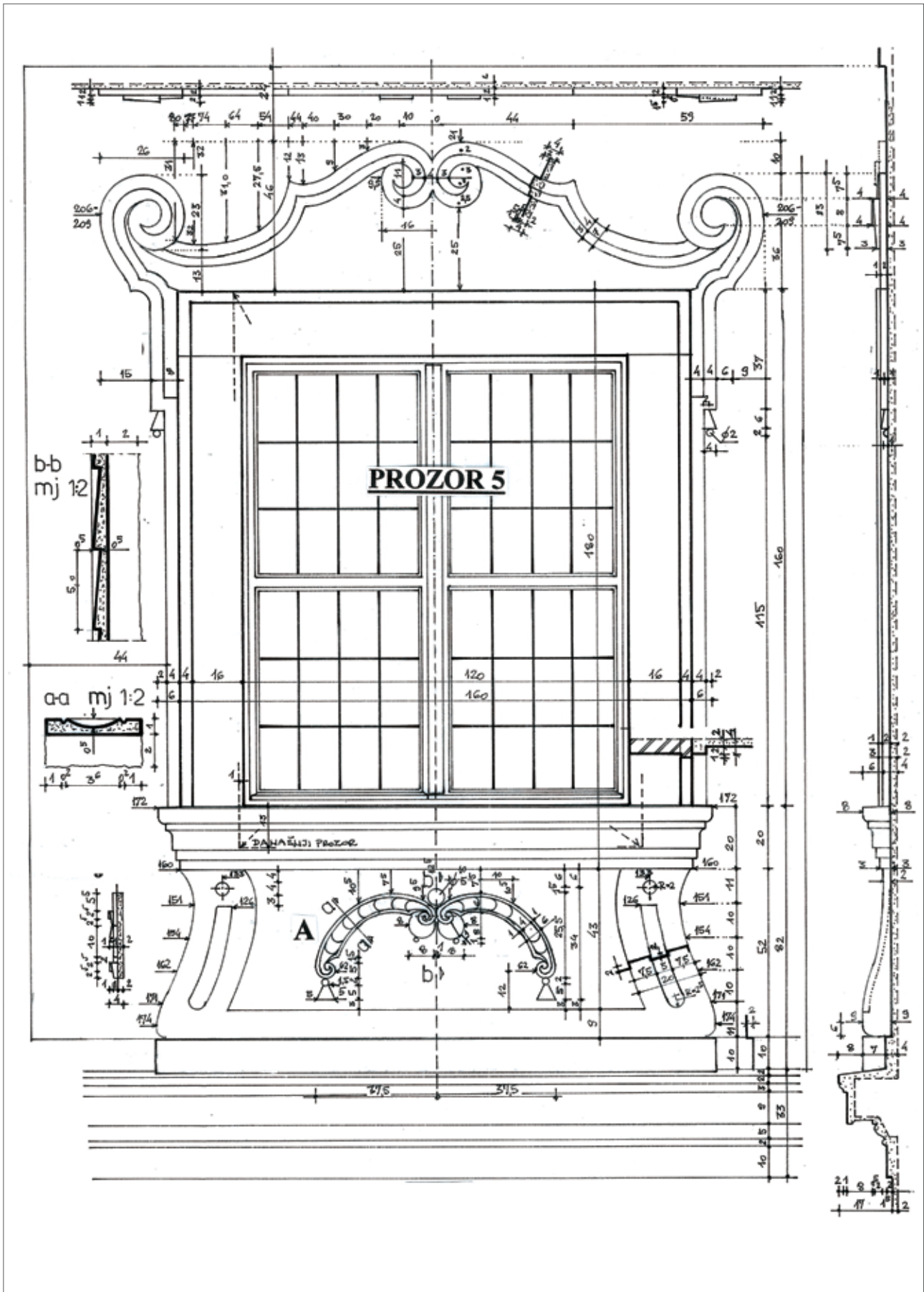
56 Sve je izvedeno na temelju ranije navedene dokumentacije Arto d. o. o.

57 Radove je izvela tvrtka Trifora (mr. Darwin Butković, ak. konz.-rest. spec.).

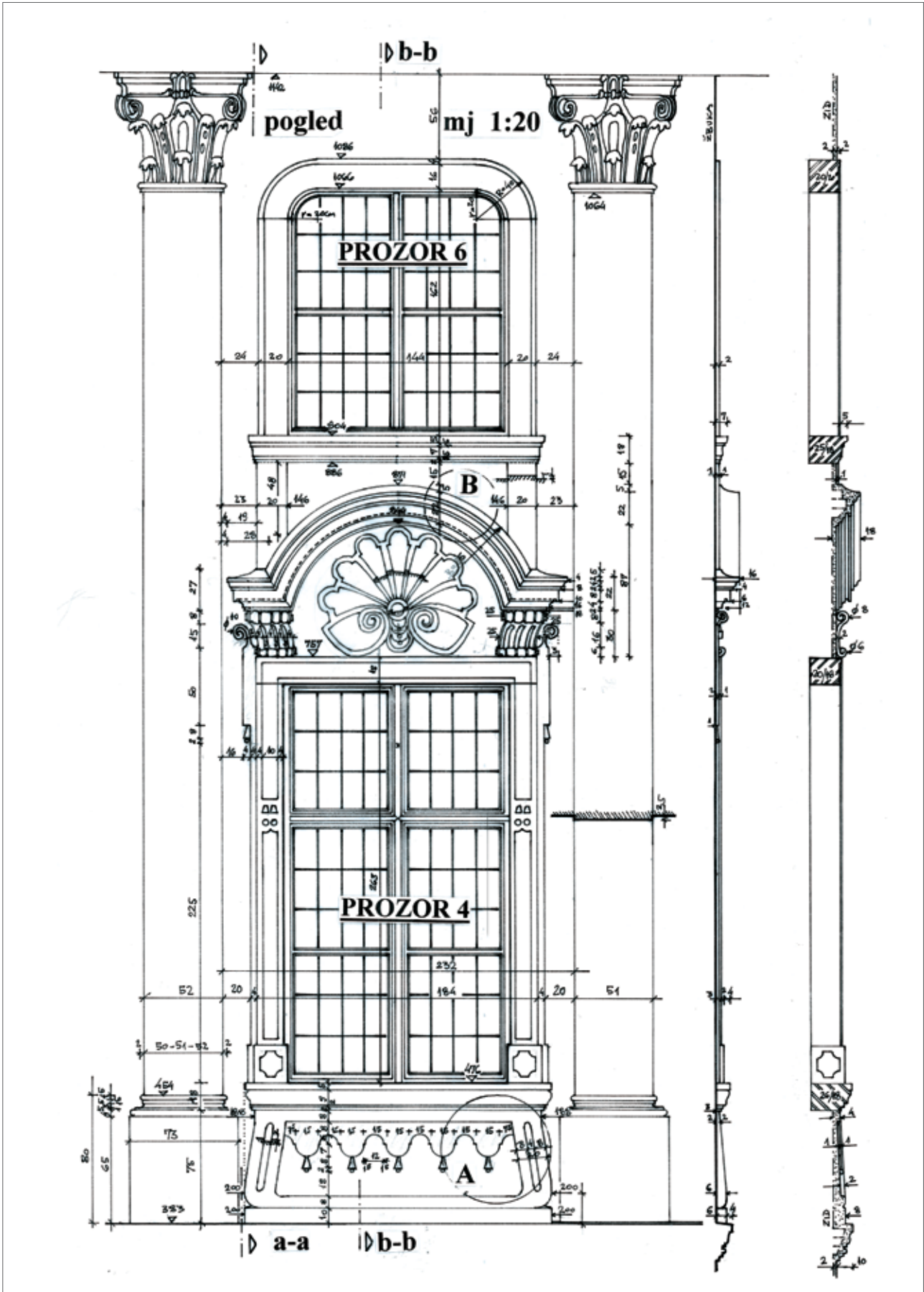
58 Izvođač radova bila je Meteor grupa d. o. o. iz Varaždina.

16 Palača Varaždinske županije, detalj glavnog pročelja, nacrt prozora 3, izvedbeni projekt iz 2003. (izradili Blanda Matica, Silvije Novak)
 Varaždin County Palace, detail of the main facade, window design 3, according to the 2003 project plans (drawn up by Blanda Matica and Silvije Novak)

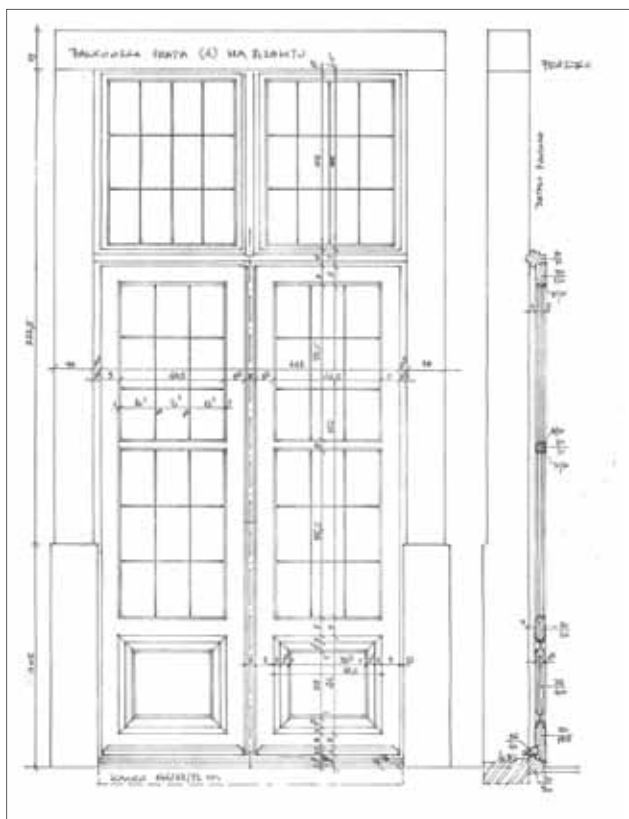

17 Detalj glavnoga pročelja, nacrt prozora 5, izvedbeni projekt iz 2003. (izradili Blanda Matica, Silvije Novak)
Detail of the main facade, window design 5, according to the 2003 project plans (drawn up by Blanda Matica and Silvije Novak)

18 Detalj glavnoga pročelja, nacrt prozora 4 i 6, izvedbeni projekt iz 2003. (izradili Blanda Matica, Silvije Novak)

Detail of the main facade, window designs 4 and 6, according to the 2003 project plans (drawn up by Blanda Matica and Silvije Novak)

19 Detalj glavnoga pročelja, nacrt za balkonska vrata, izvedbeni projekt iz 2003. (izradila Blanda Matica)

Detail of the main facade, balcony doors, according to the 2003 project plans (drawn up by Blanda Matica)

Instalacije

Obnovom godine 2006. promijenjene su sve instalacije na palači, zbog dotrajalosti starih. Potpuno su izmijenjene instalacije vodovoda, kanalizacije, grijanja, sva sanitarna oprema te elektroinstalacije. Da bi se zadovoljile potrebe nove namjene, uvedene su i nove instalacije; poput računalne mreže, vatrodjave, videonadzora, telefonije i sl.⁵⁹

Stolarija

Uz iznimku nekoliko izvornih elemenata, prozorska je stolarija većinom bila iz 19. i 20. stoljeća. Još je pregledom godine 1994. utvrđeno da je u lošem stanju, te da je treba zamijeniti novom, izrađenom u duhu originalne. Na glavnom su pročelju zatečeni dvostruki prozori. Nutarnja su krila bila slična izvornim, ugrađena iza kamenih okvira. Vanjska su krila dodana naknadno s vanjske strane radi bolje toplinske zaštite. Bila su ugrađena u prozorki kameni okvir tako da je svijetli otvor kamenog okvira ujedno bio i svijetli otvor stolarije prozora. Rezultat ovakve ugradnje bilo je oštećenje i promjena oblika izvornih kamenih okvira. Nakon sanacije kamenih okvira, tijekom 2006. godine, s nutarnje su strane

⁵⁹ Radovi su izvedeni od lipnja do rujna 2006. g., na temelju ranije navedene dokumentacije (ARTO d. o. o.), a izvođač radova bila je Meteor grupa d. o. o. iz Varaždina.

ugrađeni jednostruki prozori tipa krilo na krilo, gdje je vanjsko krilo ostakljeno povijesnim ostakljenjem s pravokutnim stakalcima u olovnom okviru, a nutarnje ravnim, vučenim staklom (sl. 15-18). U sve prozore prema dvorištu uspješno je umetnuto termoizolacijsko staklo, bez narušavanja njihove oblikovne izvornosti, a detalji i okovi tih prozora preuzeti su s Franjevačkog samostana u Varaždinu. Vrata su izrađena prema najstarijim očuvanim primjercima, gdje su uz neke očuvane primjere na samoj zgradi upotrebljavani i komparativni primjeri. Sva vrata na palači završno su obrađena »fladranjem«, prema rezultatima konzervatorsko-restauratorskih istraživanja provedenih na očuvanim primjerima. Projekt za izradbu stolarije na glavnome pročelju i u svečanoj dvorani izradila je Blanda Matica, d. i. a., konzervator, u ožujku 2003. godine (sl. 15-19).

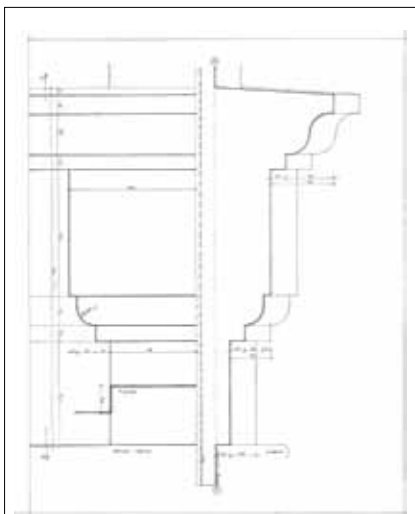
Podovi

Zatečene podne obloge bile su izvedene kao teraco, keramičke pločice i parket. Nekoliko fragmenata izvornoga, kamenog opločenja pronađeno je u hodniku prvog kata sjevernog krila, kod istočnoga stubišta. Pri obnovi postojeći je teraco u hodnicima zamijenjen opločenjem s kamenim pločama što sličnijima izvorniku. U najvećem broju prostorija podovi su suho montažni. Na postojeću šutu iznad svodova stavljen je nasip pijeska, a na njega prešane, drvene »OSB« ploče i zaključno parket. Za prostorije na prvome katu sjevernoga krila izrađen je parket prema komparativnim predlošcima. U sanitarnim prostorijama postavljene su nove keramičke pločice. Pri izvedbi poda u prizemlju istočnoga krila primijenjeno je specifično rješenje. Kamene su ploče postavljene na estrih izveden na drenažnome sloju, a uz obodne zidove estrih je prekinut, a prorez između kamenih ploča i zidova zapunjen je drobljenim kamenom. U prorez je postavljena podna rasvjeta. Izvedbom proreza omogućena je parodifuzija tla ispod poda, te je na taj način smanjen parodifuzni pritisak na obodne zidove. Osim toga, prorez omogućuje naknadnu ugradbu instalacija bez oštećivanja postojeće građevne strukture. Podna površina ulazne veže riješena je u korelaciji s popločenjem dvorišta postavom kombinacije granitnih i drvenih kocaka na paropropusnu podlogu, čime je bitno smanjen problem kapilarne vlage. Radovi su izvedeni od srpnja do rujna 2006. g.⁶⁰ na temelju ranije navedene dokumentacije koju je izradio ARTO d. o. o.

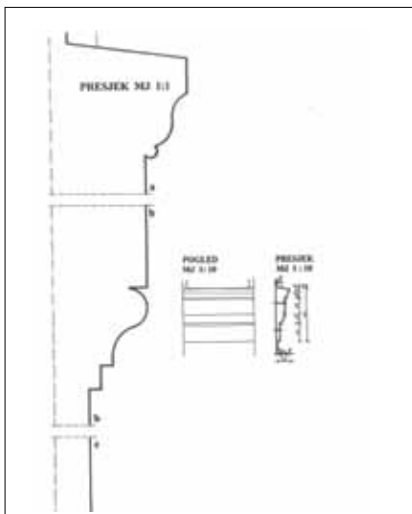
Stubišta

U jednoj od ranijih pregradnji zatvoren je zapadni krak stubišta iz ulazne veže do I. kata. Komuniciralo se samo istočnim krakom. Obnovom u 2006. godini ponovno je otvoren zapadni krak (sl. 12) pa je vertikalna komunikacija postala simetrična. Stube i podesti ranijim su pregradnjama

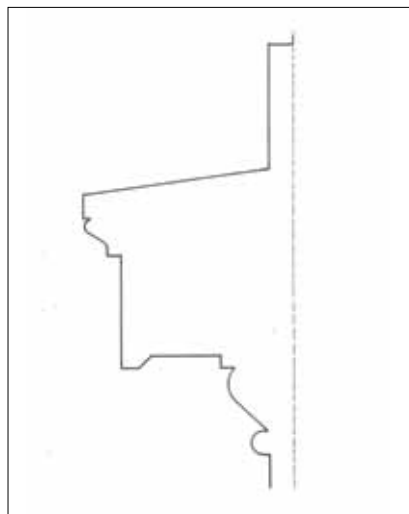
⁶⁰ Izvođač radova bila je Meteor grupa d.o.o. iz Varaždina.

20 Detalj glavnoga pročelja, vijenac C (izradila Blanda Matica)
Detail of the main facade, cornice C (drawn up by Blanda Matica)

21 Detalj glavnoga pročelja, vijenac C, izvedbeni projekt iz 2003. (izradili Blanda Matica, Silvije Novak)
Detail of the main facade, cornice C, according to the 2003 project plans (drawn up by Blanda Matica and Silvije Novak)

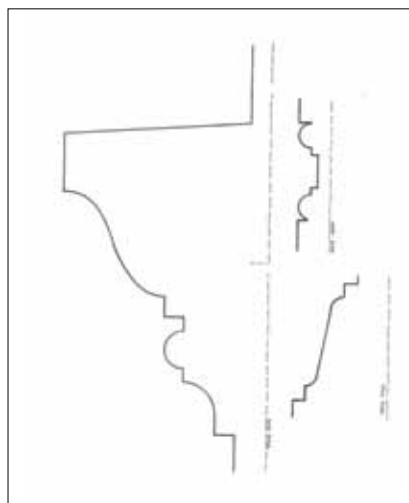
22 Detalj glavnoga pročelja, vijenac D, izvedbeni projekt iz 2003. (izradili Blanda Matica, Silvije Novak)
Detail of the main facade, cornice D, according to the 2003 project plans (drawn up by Blanda Matica and Silvije Novak)

prevučeni teracom koji tijekom obnove nije uklonjen. Na drugom je katu obnovljena izvorna ograda stubišta od kovanog željeza (sl. 13)⁶¹.

Podrum

Palača ima podrum ispod sjevernoga i zapadnoga krila. Do obnove godine 2006. dio podruma ispod zapadnog krila bio je djelomično zatrpan, a dio ispod sjevernoga krila služio je kao arhiva. Tijekom Domovinskog rata taj je podrum upotrebljavan kao sklonište. Podrum ispod zapadnoga krila služio je kao zatvor. Dva pristupna stubišta vodila su do tri prostorije za zatvorenike. U njih se ulazilo kroz male otvore⁶². U najsjevernijoj prostoriji za zatvorenike u žbuci je urezan jedrenjak⁶³. Zbog detaljnog oblikovanja jedrenjaka, zaključujemo da ga je vjerojatno izradio zatvorenik pomorac. Zanimljivo je da ovakvu vrstu jedrenjaka ne nalazimo na Jadranu. Na svodu susjedne prostorije, koja je također služila kao zatvor, grafitno su iscrtani rombovi, a razlog tomu jest relativno niska visina svodova. Nakon obnove ovi zanimljivi nalazi prezentirani su kao svjedok jednoga vremena i jedne namjene ovog dijela palače. Oba stubišta prema podrumu ispod zapadnoga krila bila su zazidana, a obnovom godine 2006. stubište na južnoj strani ponovno je vraćeno u funkciju. Drugo je stubište ostalo zazidano, jer bi

23 Detalj glavnoga pročelja, vijenci E, F i G, izvedbeni projekt iz 2003. (izradili Blanda Matica, Silvije Novak)
Detail of the main facade, moulding E, F and G, according to the 2003 project plans (drawn up by Blanda Matica and Silvije Novak)

njegova ponovna uspostava narušila kružnu komunikaciju u hodnicima unutar palače. Uklonjeno je kasnije probijeno stubište iz unutarnjeg dvorišta u podrum zapadnoga krila. Pri obnovi podruma ispod zapadnoga krila maksimalno se poštovalo zatečeno stanje. Danas služi kao vinoteka (sl. 14), a prostorija s jedrenjakom prezentirana je kao zatvorska ćelija.

Glavno pročelje

Prva konzervatorska istraživanja na glavnom pročelju palače provela je tvrtka Trifora d. o. o. (mr. Darwin Butković, ak. konz.-rest. spec.) iz Varaždina tijekom listopada 1998. godine. Otvoreno je 49 sondi koje su dale dragocjene podatke

61 Radovi su izvedeni u svibnju i lipnju 2006. g. na temelju prije navedene dokumentacije (ARTO d. o. o.), a izvođač radova bila je Meteor grupa d. o. o. iz Varaždina.

62 Identične otvore, po obliku i veličini, nalazimo u hodnicima palače, a služili su za loženje vatre.

63 Na njega nas je upozorila muzejska savjetnica Gradskog muzeja Varaždin Marina Šimek, dipl. arheolog, koja je izvršila pregled podrumskih prostorija palače ranih 90-ih godina 20. stoljeća.

24 Otvaranje zazidanih arkada južnoga krila (stanje 2006., foto: Željko Trstenjak)

Opening the bricked-up arcade in the south wing (condition in 2006, photo by Željko Trstenjak)

25 Hodnik južnoga krila (stanje nakon obnove, foto: Željko Trstenjak)

Corridor of the southern wing (before renovation, photo by Željko Trstenjak)

o izvornom izgledu, ali i o kasnijim preinakama glavnoga pročelja. Najznačajniji nalaz svakako je bilo otkriće izvorne barokne žbuke s naznakama i tragovima kasnije otučenih profilacija i detalja. Prema tragovima boje na izvornoj žbuci određena je boja glavnoga pročelja. Nakon toga provedena su revizijska istraživanja kada je uklonjena novija žbuka s pročelja, te su konzervatorski istraženi tragovi otučenih baroknih profilacija⁶⁴. Ta istraživanja, uz već spomenutu povijesnu dokumentaciju, bila su temelj za izradbu prijedloga obnove s izvedbenim detaljima, na temeljem kojeg su provedeni zahvati obnove. Izvedbeni projekt za rekonstrukciju glavnoga pročelja županijske zgrade izradila je Blanda Matica, d. i. a. konzervator, u srpnju 2003. godine (sl. 11, 15 - 23)⁶⁵.

Od detalja izvornoga pročelja u cijelosti su očuvani samo kameni elementi: sokl, podrumski prozori, portal s balkonom i kapiteli pilastara na rizalitu. Prizemna zona nije izvedena prema izvornim Erberovim nacrtima, jer nisu vraćani bočni portali. Njihovi su tragovi pronađeni tijekom istraživanja na pročelju, te je utvrđeno da je samo jedan

bio izveden kao prolaz, a drugi je bio slijepi, radi simetrije pročelja. Međutim, nije utvrđeno jesu li oni bili ikada dovršeni ili su zazidani već tijekom gradnje. Za njihovo je ponovno vraćanje pronađeno premalo elemenata. Također nisu izvedene izvorno zamišljene horizontalne trake stilizirane rustike obojene naizmjenično svjetlije i tamnije nego su izvedene profilirane široke fuge koje diferenciraju trake rustike prizemlja (sl. 23). Te profilirane fuge obojene su ružičasto, a rustika bijelo, što je i osnovna koloristička shema izvornoga, baroknoga dvobojnog pročelja. Kao kontrapunkt horizontalnim trakama rustike u prizemlju, katovi središnjeg rizalita raščlanjeni su velikim redom pilastara. Katovi na bočnim, manjim rizalitima, odijeljeni su vijencem koji je u nekoliko navrata modificiran (sl. 22, 23). Istraživanja su potvrdila da su lezene koje uokviruju prozorska polja izvedene po Erberovim nacrtima. Prema obrisima otučenih žbuke i opeka jasno su utvrđene razlike između izvorno izvedenog pročelja i onog koje je projektirao Erber. Tragovi polukružnih natprozornika pronađeni su iznad prozora prvoga kata. Prema Erberovim nacrtima prozorski okviri drugog kata trebali su biti dosta jednostavni s uškama, ali su izvedeni s bogatijom štuko dekoracijom s volutama i zvončićima, što se da vjerno rekonstruirati na temelju nalaza provedenih istraživanja. Prozori drugog kata rizalita trebali su imati

64 Revizijska istraživanja proveo je Silvije Novak, prof. pov. umj., iz Hrvatskog restauratorskog zavoda iz Zagreba od studenoga 2000. do veljače 2001. g.

65 Glavno pročelje i provedena istraživanja na njemu u ovom je projektu valorizirao Silvije Novak, prof. pov. umj.

26 Pogled na JZ ugao dvorišta (stanje prije obnove, foto: Josip Kovač)
View of the SW corner of the courtyard (before renovation, photo by Josip Kovač)

27 Pogled na JI ugao dvorišta (stanje prije obnove, foto: Željko Trstenjak)
View of the SE corner of the courtyard (before renovation, photo by Željko Trstenjak)

28 Pogled na JI ugao dvorišta (stanje nakon obnove, foto: Željko Trstenjak)
View of the SE corner of the courtyard (after renovation, photo by Željko Trstenjak)

29 Svečana dvorana (stanje nakon obnove, foto: Željko Trstenjak)
State-room (after renovation, photo by Željko Trstenjak)

bogatu dekoraciju, ali su izvedeni skromnije i bez štuko dekoracija (sl. 18). Tako su projektirani prozori za rizalit zapravo izvedeni na bočnim stranama (sl. 17). Tragovi velike štukaturne kartuše ispod zabata nisu pronađeni, pa se postavlja pitanje je li uopće bila izvedena, te sukladno tomu nije vraćana na pročelje. Također nije sigurno je li zabat izveden prema Erberovim nacrtima, jer su istraživanja potvrdila da bifora nikada nije bila izvedena, a trokutasta polja na bočnim stranama zabata bila su slikana, a ne istaknuta, kako je to predviđeno izvornim nacrtima. Količina prikupljenih podataka omogućila je vjerodostojnu rekonstrukciju izvornog izgleda glavnoga pročelja palače Varaždinske županije (sl. 10, 11), iako svi detalji nisu utvrđeni konzervatorskim sondama. Nakon obnove izgled glavnoga pročelja približio se onomu koji vidimo na veduti iz 1873. godine.

Dvorišna pročelja

Pročelja unutrašnjega dvorišta izvedena su mnogo skromnije od glavnoga pročelja. Sjeverno dvorišno pročelje obnovljeno je u zatečenom stanju, samo što su dvostruki prozori zamijenjeni jednostrukima, a kameni okviri restaurirani. Poremećeni ritam prozora, kao rezultat prigradenih sanitarija (uklonjenih 60-ih godina 20. stoljeća), ostavljen je zbog konstrukcije svodova, prilagođenih spomenutoj prigradnji. Izvorni izgled južnoga pročelja izmijenjen je tijekom 20. stoljeća zazidavanjem arkada na prvom katu, te otvaranjem trijema u prizemlju. Kapiteli kamenih stupova arkada ostali su dijelom vidljivi, pa je provedeno konzervatorsko-restauratorsko istraživanje samo potvrdilo tu činjenicu⁶⁶.

⁶⁶ Istraživanja je provela tvrtka Trifora d.o.o. iz Varaždina (mr. Darwin Butković, ak. konz.-rest. spec.) tijekom svibnja 1999. g.

30 Ured župana (stanje nakon obnove, foto: Željko Trstenjak)
Office of the county prefect (after renovation, photo by Željko Trstenjak)

Arkade su otvorene (sl. 24), kameni stupovi restaurirani, a nedostajući kameni vijenac dopunjen novim. Zbog funkcionalnosti prostora, arkadura između kamenih stupova zatvorena je stijenama od čelika i stakla (sl. 25). U prizemlju su ponovno ugrađeni prozori čije je postojanje potvrđeno konzervatorskim istraživanjima.

Na zapadnom su pročelju otvoreni dijelom zazidani lučni prozorski otvori (sl. 26). Oni su također ubačeni u nekada otvorene arkade, ali su radi funkcionalnosti prostora izvedeni novi prozori po uzoru na postojeće, no ostakljeni termoizolacijskim staklom. Dva djelomično očuvana pravokutna prozora s kamenim okvirima, na prvom katu, restaurirana su i dopunjena. Otvorena su i dva zazidana podrumaska prozora.

Istočno je pročelje također doživjelo znatne izmjene tijekom 20. stoljeća (sl. 27). Na temelju istraživanja vraćen je izvorni izgled, pa su otvoreni lučni prozori na prvom katu, te trijem u prizemlju. Na spoju istočnog i južnog pročelja izvedeno je ostakljeno pročelje, iza kojeg je na spoju istočnog i južnog krila palače ugrađeno hidraulično dizalo (sl.28). Ugradnjom dizala nije oštećena izvorna građevinska struktura.

Pri obnovi dvorišnoga pročelja palače rabljena je industrijska žbuka, a završna je boja određena na temelju provedenih konzervatorskih istraživanja. Osnovne su plohe obojene svijetlom oker nijansom, a vijenci i »sokl« bijelom bojom.

Na sjevernome pročelju nije pronađena izvorna boja, pa je to pročelje obojeno istom bojom kao i cijelo glavno pročelje.

Svečana dvorana

Ovo je najreprezentativnija prostorija smještena u središtu prvog kata sjevernoga krila i jedina koja je od ponovne uspostave Varaždinske županije imala svoju izvornu namjenu (sl. 29). Dužina joj je oko 10 m, širina 7 m, a s visinom od 8 m proteže se kroz dvije etaže. U sredini je sjevernog zida izlaz na balkon glavnoga pročelja s po jednim prozorom sa svake strane, te tri prozora iznad, u razini druge etaže. Tijekom 20. stoljeća probijen je otvor na zapadnom zidu u omanju dvoranu: širine 5 m, dužine 4 m i visine 3,5 m., koja je postala sastavni dio svečane dvorane. Dvorana je svođena i u cijelosti je ukrašena iluzionistički oslikanom arhitekturom u 19. stoljeću. Oslici su otkriveni ispod triju slojeva žbuke i više premaza raznih boja tijekom radova na obnovi dvorane⁶⁷. Osluk započinje od podne površine, gdje je parapet s ukladama, na koji se nastavljaju iluzionistički stupovi koji dolje imaju baze, a gore završavaju kompozitnim kapitelima. Oni prividno nose profilirane vijence i girlande, a iznad njih je friz sa slikanim konzolama. Slijede profilacije i niz kasete s rozetama u svojim središtima, koje čine četverokut na svodu dvorane. U središtu su toga četverokuta kružno postavljene kasete s rozetama u središtu, koje su postavljene u četiri koncentrične kružnice. Preostali je dio svoda ukrašen florealnim motivima. U tim, prvim istraživanjima otkriveni su i tragovi balkona. Pronađeni su ležajevi nosivih greda na južnom zidu na visini od tri metra, te tragovi u žbuci na istočnom i zapadnom zidu, iz kojih se jasno mogla čitati profilacija balkonske drvene ograde. Otvoren je zazidani otvor vrata na južnom zidu, koji je izvorno služio za pristupanje balkonu s drugog kata palače. Otkrivene su i rupe od grijanja na istočnom i zapadnom zidu, jer se dvorana grijala velikim pećima, koje su se ložile izvana, odnosno iz hodnika. U listopadu 2003. godine restaurator Velimir Ivezić restaurirao je jedan kapitel oslikanog stupa, kao probni uzorak. Tijekom ožujka i travnja 2004. restaurator Darwin Butković sa stručnim suradnicima u cijelosti je restaurirao zidni oslik svečane dvorane. Ponovno je postavljen i balkon, za koji je projekt izradila Blanda Matica, d. i. a.. Prijedlog za klupe svečane dvorane dao je Tomislav Kovačić, ing., iz poduzeća ARTO d.o.o., Novi Marof. Klupe i stolci su montažni, pa dvorana može služiti i u druge svrhe.

Nakon potpune obnove svečane dvorane, zbog upotrijebljavanja njezina značaja, na zidove su postavljeni portreti župana, posuđeni iz Gradskog muzeja Varaždin. Dvorana je time postala simbolom i pravnom sljednicom povijesne Županije varaždinske.

⁶⁷ Elaborat stanja i potrebnih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i radova na zidovima glavne (kongresne) dvorane s tentativnim planom izvedbe konzervatorsko-restauratorskih radova i radova koji prethode izradio je u rujnu 2003. g. Velimir Ivezić, konzervator-restaurator savjetnik.

Ured župana

Prostorije za potrebe župana uređene su u ljetu 1997. godine na I. katu sjevernoga krila palače, na mjestu gdje se i povijesno nalazio županov ured (sl. 30). Tada nije provedena temeljita obnova tih prostorija, nego su izvedeni samo najnužniji radovi da bi ured mogao normalno funkcionirati. Tom je prilikom sanirana unutarnja i vanjska stolarija, uključujući okove, presloženi su parketi, izvedene su elektroinstalacije, postavljena su rasvjetna tijela, te je provedeno završno unutarnje uređenje, koje je uključivalo soboslikarsko-ličilačke radove i opremanje prostorija. Istraživanja u ovim prostorijama proveo je restaurator Darwin Butković potkraj 2004. godine, a na temelju tih nalaza one su u potpunosti obnovljene tijekom 2005. godine.

Postavljen je novi parket, restaurirani su oslik zidova i štukature na svodovima. Prostorije ureda župana opremljene su građom koja je posuđena od Gradskog muzeja Varaždin. To nije građa koja je svoje mjesto našla u muzejskom postavu, nego je riječ o građi iz depoa, koja je na ovaj način ponovno vraćena u uporabu.

Dvorište

Dvorište je bilo asfaltirano i služilo je kao parkiralište, što nije bilo primjereno kulturnom dobru tog ranga. Obnovom 2006. godine dvorište je uređeno i zabranjeno je parkiranje u njemu. Postavljeno je novo popločenje u kojem su kombinirane granitne kocke i ploče. Pri iskopu koji je bio nuždan za postavljanje tog popločenja arheološki je nadzor proveo Konzervatorski odjel iz Varaždina. Pokretnih nalaza nije bilo, a najzanimljiviji je nalaz bunara u SI kutu dvorišta i nalaz odvodnog kanala izgrađenog od opeke.

Dizalo

Pri ponovnoj uspostavi prvobitne namjene palače 2006. godine pokazala se potreba za ugradnjom dizala kako bi se invalidnim osobama omogućio pristup barem prvom katu. Rješenje se našlo u JI kutu palače, jer je tamo gradnja bila novijeg datuma i za nju bismo mogli reći da je u kulturnoj slojevitosti gradnje bezvrijedna struktura. Kao potvrda povijesnoj opravdanosti jest i već spomenuti plan iz 1860. godine, na kojemu je vidljivo da taj dio palače još jedini nije bio izgrađen, pa je zbog toga ovo bilo optimalno mjesto za postavljanje dizala. Svojom pozicijom on je uklopljen u samu palaču, pa nije bilo potrebe za dogradnjom ili promjenama u unutrašnjosti palače zbog njegove izvedbe. Jednom ostakljenom stranom on je okrenut prema unutrašnjem dvorištu, pa je time postao svojevrsni pečat današnjega vremena.

Oprema

Palača je tijekom svih godina kontinuirano osiromašivana, a od originalne opreme nije očuvano gotovo ništa. Od starije

su opreme očuvana dva konzolna fenjera na pročelju, koji su poslužili kao uzor za izradbu svih ostalih, koji su postavljeni u palači tijekom 2006. godine, te veliki luster u svečanoj dvorani, koji je restauriran. Po uzoru na njega izrađena su još dva manja lusteru za istu dvoranu. Zbog raznih sadržaja u palači zadnjih desetljeća interijeri su bili opremljeni neadekvatnim namještajem, svjetiljkama i sl., što je bitno umanjivalo vrijednost palače, sve do obnove 2006. godine, kada se u nju ponovno useljava Varaždinska županija.

IV. DIO

UMJESTO ZAKLJUČKA

Varaždinska županija ima tradiciju postojanja dužu od 800 godina, a jedna je od najstarijih županija na prostoru Republike Hrvatske. Županijska palača županije svakako je njezin simbol i svjedočanstvo njezine bogate tradicije i povijesti. Ona nastaje u drugoj polovini 18. stoljeća kao reprezentativno zdanje kasnog baroka, a tijekom povijesti postupno gubi svoju važnost, što ima kao posljedicu njezino neodržavanje i stavljanje neadekvatnih sadržaja u nju. Danas, nakon potpune obnove, ona ponovno stoji kao simbol duge povijesne tradicije Varaždinske županije.

Ova monumentalna građevina danas je u potpunosti obnovljena, a povrhu toga je i revitalizirana, odnosno vraćena joj je prvobitna namjena za koju je građena. Iako bi i adaptacija nekom prikladnom namjenom bila prihvatljiva, revitalizacija je ipak bila najbolje rješenje. Glavno je pročelje obnovljeno u skladu s očuvanim originalnim nacrtima i rezultatima provedenih istraživanja. Nisu izvedeni bočni portali, koji vjerojatno nikada nisu ni bili u potpunosti izgrađeni. Na krovu nije vraćena mansarda, koju je palača imala tijekom 19. stoljeća, ali, iako se nalazi u izvornim nacrtima, nije sigurno da je bila izvedena u prvoj fazi gradnje palače. Obnova je započela devedesetih godina 20. stoljeća, a njezin je intenzitet ovisio o brojnim čimbenicima, od kojih je najvažniji bilo financiranje. Najveći dio obnove proveden je tijekom 2006. godine, kada su osigurana adekvatna sredstva putem javno-privatnog partnerstva, te je palača obnovljena u relativno kratkom roku. Zbog brojnih čimbenika istraživanja su prije toga provedena samo fragmentarno, te su tijekom obnove sva otkrića značila i odstupanje od projektne dokumentacije. Pri obnovi unutrašnjosti vodilo se računa o tome da se, što je više moguće, poštuje izvorno stanje, te su u najvećoj mjeri upotrebljavani izvorni materijali. Unutrašnjost građevine prilagođena je suvremenom načinu života i rada, ali ne na štetu izvorne građevinske strukture i prostornih odnosa. Palača je potpuno opremljena svim potrebnim instalacijama, ali se pri njihovom uvođenju maksimalno vodilo računa o očuvanju cjelovitosti objekta. Ova palača je danas, uz Stari grad i Gradsku vijećnicu, ponovno postala simbolom grada Varaždina.

KRONOLOGIJA ZAHVATA NA PALAČI**1768.**

Zbog reorganizacije uprave koju provodi austrijski dvor traži se da svaka županija ima svoju zgradu za sastanke županijske vlasti i smještaj činovništva. Zbog toga su 12. listopada 1768. dovršeni pregovori kojima grad ustupa županiji zemljište ukinutog varaždinskog generalata s ruševnim zgradama na Franjevačkom trgu za 25 000 fl., a odmah nakon toga započelo se s radovima.

1769.

Dvanaestog kolovoza sklopljen je ugovor s varaždinskim zidarskim majstorom Jacobusom Erberom za izgradnju palače, a 27. kolovoza sklopljen je ugovor s varaždinskim tesarskim majstorom Simonom Ignazom Wagnerom za izvedbu krovništva na palači.

1770.

U siječnju Hrvatsko kraljevsko vijeće dostavlja carici Mariji Tereziji planove i projekte s troškovnicima za palaču Varaždinske županije.

Petnaestog prosinca još su obavljani neki radovi na palači, jer je tada Simonu Ignazu Wagneru isplaćeno akonto 100 forinti za radove na palači.

1772.

Počinju se održavati sjednice skupštine, te se županijska uprava u potpunosti preselila u novu palaču.

1776.

Dana 25. travnja buknuo je katastrofalni požar u kojem je stradala i palača Varaždinske županije. Odmah nakon požara obavljani su radovi na obnovi palače.

Najvjerojatnije te godine nastaje votivna slika sv. Florijana, koja nam je bitna, jer na sebi nosi prikaz palače Varaždinske županije prije požara 1776. godine. Na njoj se jasno vidi da je palača imala rokoko zabat na centralnom rizalitu, koji je nakon požara zamijenjen klasicističkim trokutastim zabatom.

1787.

Johann Michael Taxner izvodi radove na krovu palače koje je u vrlo teškom stanju. On 10. svibnja 1787. podnosi troškovnik u kojem navodi sav potreban materijal za popravak i prekrivanje palače.

1798.

Franciscus Lossert i Anton Robasz izvode neke radove na popravku palače Varaždinske županije.

1807.

Nastaje *Karta čitavog teritorija grada Varaždina*, na kojoj se vidi da palača ima samo tri krila, odnosno da nedostaje istočno krilo.

1823.

Ugarsko namjesničko vijeće odobrilo je županijskoj oblasti dogradnju županijske palače. Tada je najvjerojatnije izgrađeno istočno krilo, jer je riječ o dogradnji, a ne o pregradnji već postojećih prostorija.

1860.

Nastaje *Mapa kraljevskog slobodnog grada Varaždina*, na kojoj palača ima četiri krila, te ona tlocrtno ima današnji izgled.

1873.

Uzima se kao godina u kojoj je najranije mogla nastati veduta s prikazom palače Varaždinske županije, na kojem se vidi da centralni rizalit glavnoga pročelja ima klasicistički zabat i da palača ima mansardu na krovu.

2/2 19. st.

Uvelike je promijenjen izgled glavnoga pročelja, koje je gotovo u potpunosti lišeno svih ukrasa. Na prvom katu skinuti su svi ukrasi i ukrasni polukružni natprozornici. Na glavnom je pročelju djelomično izmijenjen kasnobarokni balkon, a cijelo prizemlje umjesto glatke žbuke dobiva rustiku.

1942.

Uspostavom velike župe Zagorje pristupilo se popravku županijske palače, koja je bila dosta devastirana i potpuno zapuštena. Palača je tada obnovljena u skladu sa sredstvima kojima se raspolagalo. Najveća je promjena vidljiva na glavnome pročelju, gdje se skida rustika prizemlja. Uklonjeni su i trokutasti zabati iznad prozora prvog kata na rizalitu, te je umjesto njih izvedena izvorna dekoracija u obliku luka s ravnim krajevima. Tada nisu vraćeni ostali dekorativni elementi, najvjerojatnije zbog nedostatka sredstava. Ovom su obnovom uklonjeni i kameni okviri s prozora drugog kata. Nakon što je većina palače obnovljena, tražena su sredstva za obnovu svečane dvorane. Veće su promjene doživjela dvorišna pročelja, gdje su zazidane arkade u prizemlju i na prvom katu.

1966.

Obavljen je pregled postojećega stanja palače koji je provela Ivy Kugli, te je palača 24. rujna preventivno zaštićena rješenjem Zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Varaždina, broj: 546/1/66.

1974.

Palači je 11. siječnja utvrđeno svojstvo kulturnog dobra, te je upisana u Registar nepokretnih kulturnih dobara, na temelju rješenja Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, broj: 02-377/5-1974.

1993.

Ponovno je uspostavljena Varaždinska županija.

1994.

Zavod za zaštitu spomenika kulture iz Varaždina proveo je pregled postojećega stanja palače.

1995.

Neuspjeli pokušaj sanacije oštećenja žbuke u prizemlju palače.

1996.

Pregled postojećega stanja palače koji su proveli Ured za prostorno uređenje, stambeno-komunalne poslove, graditeljstvo i zaštitu okoliša i Zavod za prostorno uređenje Županije i kojim je utvrđeno da je potreban veći opseg projektantskog posla od očekivanog.

1996./97.

Proveden je prvi zahvat na palači nakon više od pedeset godina, a bila je to djelomična promjena crijepa na krovu sjevernoga krila, koji je bio u vrlo lošem stanju, a u potpunosti je zamijenjen kasnije.

1997.

U ljetu je uređen ured župana na izvornom mjestu, dok je temeljita obnova tih prostorija provedena tek nakon nekoliko godina. Time je učinjen prvi korak u ponovnom aktiviranju palače u županijsku zgradu.

1998.

U listopadu su obavljena prva istraživanja, a proveo ih je Darwin Butković na glavnom pročelju palače. Tom je prilikom otkrivena vapnena žbuka s crvenkastom završnom bojom, a na temelju tog nalaza određena je boja glavnog pročelja pri obnovi.

1999.

Promijenjen je crijep na krovu sjevernog krila palače. U svibnju je provedeno istraživanje na ostalim pročeljima palače, a obavio ga je također Darwin Butković.

2000.

Formirano je Stručno povjerenstvo za pripremu i provedbu postupka nabave-ustupanja radova na uređenju obnove sjevernoga, uličnog pročelja županijske palače i izvedbe građevinsko- obrtničkih i instalacijskih radova.

2001.

Potkraj godine postavljena je skela te se krenulo s obnovom glavnoga pročelja.

2003.

Formirano je Stručno povjerenstvo za pripremu i provedbu postupka nabave usluga za obnovu pročelja i uređenja skupštinske dvorane.

Dovršeni su projekti za obnovu glavnoga pročelja palače.

2004.

Dovršena je obnova glavnoga pročelja palače.

U proljeće je započela obnova svečane dvorane, koja je dovršena u jesen iste godine.

Provedena su istraživanja u prostorijama Ureda župana.

2006.

Temeljita obnova županijske palače, koja je trajala od kasnoga proljeća do jeseni, a obuhvatila je obnovu većine prostorija u palači te preostala pročelja koja nisu bila obuhvaćena ranijim zahvatima. Jedini dio palače koji tada nije obnovljen jest tavan, ali je njegova obnova u planu.

Literatura

Hajduk-Vučić D. (grupa autora) (1995.): *Županija varaždinska*, Varaždin, 11.

Lentić-Kugli, I. (2001.): *Zgrade varaždinske povijesne jezgre*, Zagreb

Lentić-Kugli, I. (1981.): *Varaždinski graditelji i zidari 1700-1850*, Zagreb

Janković, J. (1898.): *Pabirci po povijesti županije varaždinske*, Varaždin

Časopis *Nova Hrvatska*, broj 71, 24. ožujka 1942.

Summary

THE RENOVATION OF VARAŽDIN COUNTY PALACE WITH REFERENCE TO THE HISTORICAL DEVELOPMENT AS AN INSTITUTION

Varaždin County Palace came into being during the second part of the 18th century, and is a representative building in Late Baroque style. Over the years, it gradually dwindled in significance, and this resulted in its being neglected, and used and furnished inappropriately. Today, this monumental building has been completely renovated, and in addition, has been revitalised so as to restore the original purpose for which it was built. Although other, perhaps more appropriate uses for it might have been more acceptable, authentic revitalisation has in fact proved the best solution. The main facade has been restored in accordance with surviving original plans and the results of conservation and restoration research. The side portals in the original plans have not executed, because they were probably never completed originally. The attics in the roof-space, which were part of the Palace in the 19th century, were not redone either, since it could not be proved that they formed part of the original phase of construction, through they are to be found in the original plans. Renovation work began in the 1990s, but the tempo at which it moved forward depended on many factors, of which funding was the most important. The greatest amount of renovation took place in 2006, when sufficient funding

was assured through a public/private partnership. This allowed the Palace to be renovated in a relatively short period of time. For many reasons, previous research had been undertaken in a piecemeal fashion, which meant that during renovation, new discoveries led to departures from the project documentation needing to be made. During the restoration of the interior, the original state of the building was taken into account as far as possible, and authentic materials were used to the greatest possible extent. The interior of the building has been adapted to contemporary life and work, without compromising its original structure or the arrangement of the rooms. The Palace has been fully equipped with the necessary infrastructure elements, but while these were being installed, great care was taken to preserve the integrity of the building. Today, alongside the Old City and the Town Hall, the Palace has again become a symbol of the town of Varaždin. The existence and institution of Varaždin County date back 800 years, making it one of the oldest counties in the Republic of Croatia. The Palace itself is a symbol of the County, evidence of its rich tradition, and today, after thorough renovation, it has reassumed its significant role in the course of history through its representative quality.